

Beheerstrategie 2023-2028

Collectief Midden Overijssel

Foto: Joachim van der Valk

Status: Definitief
Datum: 16 februari 2023

Inhoudsopgave

1. Inleiding	4
1.1 Aanleiding.....	4
1.2 Werkwijze.....	4
1.3 Leefgebieden	5
1.4 Leeswijzer	5
2. Doelen en ambities collectief	7
2.1 Leefgebied open grasland	7
2.1.1 Open grasland – kritische soorten	7
2.1.1 Open grasland – niet-kritische soorten.....	8
2.2 Leefgebied open akker	9
2.3 Leefgebied dooradering	10
2.4 Categorie water en klimaat.....	11
2.4.1 Water.....	11
2.4.2 Klimaat.....	11
2.5 Prioritering	11
3. Beheerstrategie weidevogels	12
3.1 Strategie in een notendop	12
3.1.1 Classificatie goed.....	13
3.1.2 Classificatie matig.....	13
3.1.3 Classificatie onvoldoende	13
3.2 Strategie kritische weidevogelsoorten.....	14
3.3 Strategie niet-kritische weidevogelsoorten	16
3.4 Mogelijke beheerpakketten	17
3.5 Voorwaarden deelname.....	17
3.6 Prioritering	18
4. Beheerstrategie akkervogels	19
4.1 Strategie in een notendop	19
4.1.1 Classificatie goed.....	20
4.1.2 Classificatie matig.....	20
4.1.3 Classificatie onvoldoende	20
4.2 Strategie patrijs	20
4.3 Strategie veldleeuwerik en gele kwikstaart	21
4.4 Strategie Kievit.....	21
4.5 Mogelijke beheerpakketten	22
4.6 Voorwaarden deelname.....	22

4.7 Prioritering	23
5. Beheerstrategie botanisch grasland	24
5.1 Strategie	24
5.2 Mogelijke beheerpakketten bestaand botanisch beheer	25
5.3 Mogelijke beheerpakketten nieuw botanisch beheer	26
5.4 Voorwaarden voor deelname	26
5.6 Prioritering	27
6. Beheerstrategie landschap.....	28
6.1 Strategie in een notendop	28
6.2 Strategie amfibieën	29
6.3 Strategie korhoen.....	29
6.4 Strategie patrijs	30
6.5 Strategie steenuil	30
6.6 Strategie overige doelsoorten.....	31
6.7 Mogelijke beheerpakketten	32
6.8 Voorwaarden voor deelname	32
6.8.1 Kamsalamander en boomkikker	32
6.8.2 Knoflookpad	33
6.8.3 Korhoen	33
6.8.4 Patrijs.....	33
6.8.5 Steenuil.....	33
6.8.6 Overige doelsoorten.....	33
6.9 Prioritering	34
7. Beheerstrategie water en klimaat.....	35
7.1 Strategie in een notendop	35
7.2 Mogelijke pakketten.....	35
7.3 Voorwaarden deelname.....	35
7.4 Prioritering	36
Bijlage 1 Natuurbeheerplan: provinciale doelen en kaders	37
Bijlage 2 ANLb kaartviewer	41

1. Inleiding

1.1 Aanleiding

De vernieuwde regeling voor Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer (ANLb) is per 1 januari 2016 van start gegaan. Doel van vernieuwing was het verhogen van de effectiviteit van het agrarisch natuur- en landschapsbeheer door middel van een collectieve aanpak. Vanaf 1 januari 2023 krijgt het ANLb een vervolg dat uitgaat van dezelfde aanpak.

Collectieve aanpak

De kern van de collectieve aanpak is als volgt:

- De provincie geeft haar beleidsdoelen en subsidiemogelijkheden voor (agrarisch) natuur- en landschapsbeheer weer in een Natuurbeheerplan. De doelen zijn verdeeld over leefgebieden: gebieden waar een groep van (dier)soorten voorkomt die een vergelijkbaar beheer vragen. Elk collectief vertaalt deze provinciale doelen naar een beheerstrategie met beheermaatregelen voor hun eigen werkgebied.
- Vervolgens inventariseert het collectief via een voorintekening de animo van agrarische grondgebruikers om op hun percelen aan deze maatregelen mee te werken en daarmee de overheidsdoelen te realiseren.
- Na afronding van de voorintekening toetst het collectief dit aanbod uit het gebied aan zowel de beschikbare middelen (financiële toets) als de beheerstrategie (ecologische toets). De maatregelen op bedrijfsniveau die samen het meest bijdragen aan de provinciale natuurdoelen op gebiedsniveau bundelt het collectief tot een gebiedsaanvraag. Hierin zijn niet meer de individuele percelen zichtbaar, wel het totaalbeheer per leefgebied.
- Het collectief dient deze gebiedsaanvraag (subsidieaanvraag) in bij de provincie. Na ontvangst van een goedkeuring, sluit het collectief met de individuele agrarisch grondgebruikers een beheercontract af voor de duur van 1 – 6 jaar, waarmee zij ook automatisch lid zijn van het collectief.
- Na afloop van het beheerjaar ontvangt het collectief een betaling van RVO.nl voor het uitgevoerde beheer per leefgebied. Vervolgens zorgt het collectief dat elke individuele deelnemer het door hem of haar uitgevoerde beheer uitbetaald krijgt.

De beheerstrategie is een cruciaal onderdeel van het ANLb. Enerzijds geeft het de provincie inzicht en vertrouwen op welke wijze een collectief de provinciale doelen wil realiseren. Anderzijds geeft het grondgebruikers, en daarmee ook het collectief zelf, duidelijkheid welke beheermaatregelen mogelijk zijn en welke voorwaarden gelden voor deelname.

Dit document bevat de beheerstrategie van Collectief Midden Overijssel (CMO) voor 2023-2028. Onze aanpak is niet volledig gewijzigd ten op zicht van de afgelopen ANLb-periode. Wel is de inhoud verder aangescherpt op basis van opgedane kennis en ervaring van de afgelopen 6 jaar. Daarbij is niet ons doel om deelname aan ANLb te bemoeilijken, wel om het beperkte budget dusdanig in te zetten dat het meeste natuurresultaat behaald kan worden. Het beste beheer op de beste plekken krijgt daarbij voorrang. Dit kan betekenen dat voortzetting van een ANLb-contract alleen mogelijk is bij aanpassing van het beheer en in uitzonderlijke gevallen dat voortzetting van beheer geheel niet mogelijk is. In deze strategie is beschreven welk beheer we nastreven, en welke prioritering we toepassen als de animo voor deelname aan ANLb het beschikbare budget overstijgt.

1.2 Werkwijze

Deze beheerstrategie is opgesteld via de volgende aanpak:

- Inventariseren provinciale doelen en kaders via het Natuurbeheerplan 2023
- Vaststellen ambitie en doelen van CMO voor de komende beheerperiode (2023-2028)
- Opstellen van een strategie hoe CMO deze ambities en doelen gaat realiseren
- Bepalen voorwaarden voor deelname ANLb
- Bepalen prioritering voor deelname ANLb (bij een groter aanbod dan beschikbaar budget)

Deze beheerstrategie vormt een leidraad voor ons collectief, geen blauwdruk. Gemotiveerd afwijken is mogelijk, mits het beheer wel duidelijk bijdraagt aan het halen van de gestelde doelen.

1.3 Leefgebieden

Het ANLb werkt met zogenaamde leefgebieden: gebieden die voor specifieke groepen van soorten een geschikt gebied vormen om te leven. De volgende leefgebieden worden onderscheiden:

- Open grasland, gericht op weidevogels
- Open akker, gericht op akkervogels
- Dooradering, gericht op amfibieën en diverse broedvogels van het kleinschalig cultuurlandschap

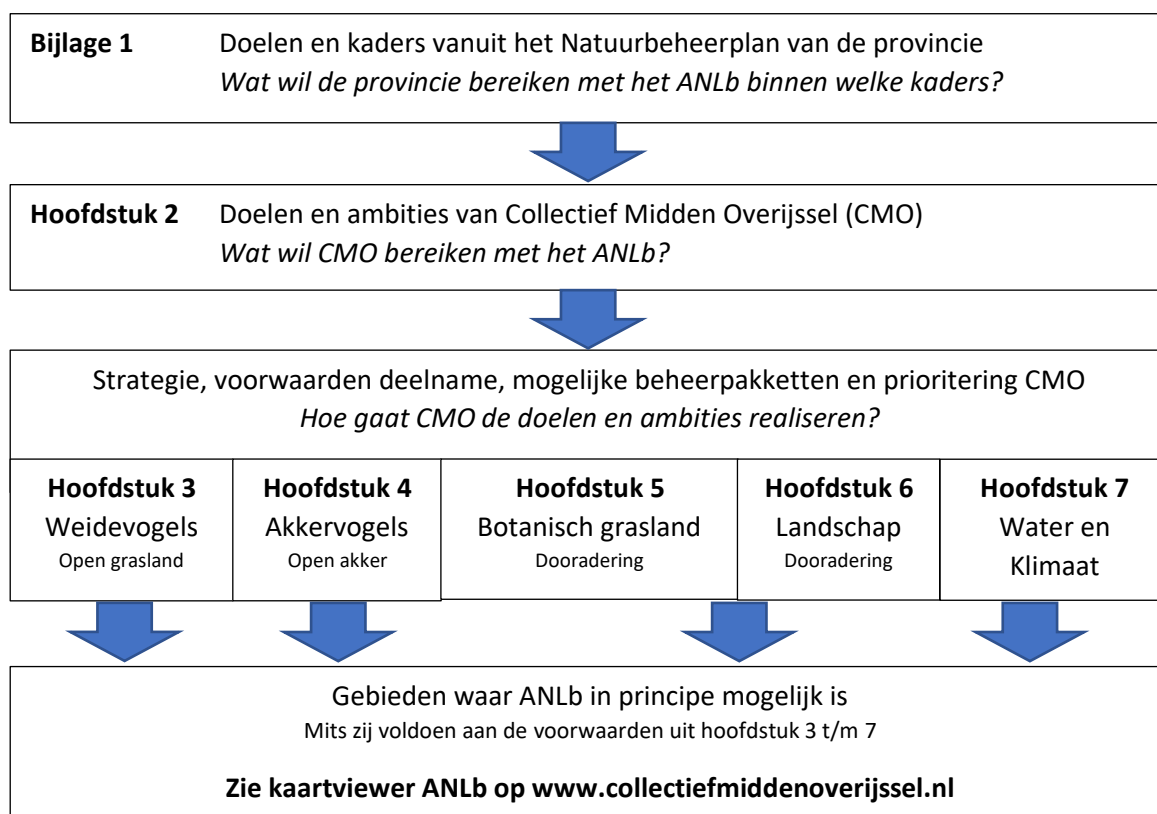
Daarnaast is er een Categorie Water en een Categorie Klimaat. Deze richten zich op water- en klimaatbeheermaatregelen, en niet op specifieke flora en fauna.

Greppel-plasdras binnen leefgebied open grasland (foto Joachim van der Valk).

1.4 Leeswijzer

De beheerstrategie kent drie doelgroepen: provincie, medewerkers van het collectief en grondgebruikers. Afhankelijk van uw achtergrond zijn delen van deze beheerstrategie meer en minder relevant. Het voorliggende document is de totale beheerstrategie. Delen hiervan zijn samengevat in een versie toegespitst op grondgebruikers (potentiële deelnemers ANLb) en de gebiedscoördinatoren van CMO. In die versies staat geen andere of nieuwe informatie, alleen een beknopte versie van de totale beheerstrategie zoals die hier voorligt.

Losse bijlagen Samenvatting beheerstrategie CMO
 - Per leefgebied: welke pakketten zijn mogelijk?
 - Welke voorwaarden voor deelname gelden daarbij?

Losse bijlage Beheerpakketten en vergoedingen

2. Doelen en ambities collectief

Dit hoofdstuk geeft een vertaling van de provinciale doelen en kaders uit het Natuurbeheerplan (bijlage 1) naar de doelen en ambities van Collectief Midden Overijssel. Dit hoofdstuk geeft weer wat we als collectief willen bereiken met de inzet van het ANLb.

CMO wil graag zoveel mogelijk doel(soort)en uit het provinciale beleid ondersteunen door middel van agrarisch natuur- en landschapsbeheer. De realiteit is echter dat als het collectief alle doel(soort)en oppakt dat leidt tot een sterke versnippering van de inzet van middelen en energie en de financiële middelen hiervoor ontoereikend zijn. Daarom kiest CMO ervoor om zich te richten op een beperkt aantal doel(soort)en waarvoor daadwerkelijk maatregelen kunnen worden genomen. De **prioritaire doel(soort)en** worden bij de beschrijving per leefgebied benoemd.

2.1 Leefgebied open grasland

Binnen het leefgebied open grasland worden in het Natuurbeheerplan twee onderdelen onderscheiden: kritische soorten en niet-kritische soorten. De focus ligt in dit leefgebied op weidevogelbeheer.

Kritisch versus niet-kritisch

De naamgeving kritisch en niet-kritisch verwijst naar de eisen die een weidevogel stelt aan zijn leefomgeving en de verspreiding van een soort. Een grutto stelt meer en zwaardere (=kritische) eisen aan zijn leefgebied dan bijvoorbeeld een Kievit. Zo broedt een Kievit zowel op grasland als op bouwland en daarmee niet alleen in de 'klassieke' weidevogelgebieden, maar wijd(er) verspreid binnen het werkgebied van het collectief, waaronder in akkergebieden.

2.1.1 Open grasland – kritische soorten

We zetten ons in voor een duurzaam voortbestaan van de populatie weidevogels via een zo optimaal mogelijk beheeremozaïek. Binnen ieder weidevogelgebied werkt CMO aan de volgende doelen:

- Elk weidevogelgebied is minimaal 250 hectare groot en de dichtheid aan broedparen **grutto**, **tureluur**, **wulp** en/of eendensoorten per 100 hectare is in 2028 met 20% toegenomen;
- Het Bruto Territoriaal Succes (BTS) is voor de grutto minimaal 65% in elk weidevogelgebied. Dat wil zeggen dat 65% van de broedparen met succes een of meer jongen heeft grootgebracht. Een BTS van boven de 65% geldt over het algemeen als nodig voor het in stand houden van de populatie;
- Op minimaal 20% van de oppervlakte van de gebieden is de waterhuishouding op orde. Dit vertaalt zich in een gemiddelde voorjaarsgrondwaterstand (GVG) van: 0-25 cm beneden maaiveld van veen, 0-35 cm beneden maaiveld bij klei-op-veen, 0-40 cm beneden maaiveld op klei of zand of er is tijdens het broedseizoen minimaal 1 hectare plasdras per 100 hectare weidevogelgebied aanwezig;

Grutto en wulp (foto's Jan Stronks)

- De schaal waarop maatregelen worden genomen is minimaal 100 ha aaneengesloten gebied, waarbij het beheer bestaat uit een mozaïek van plasdras, kruidenrijk grasland, grasland met maaidatum en extensief beweide percelen;
- Minimaal 20% van het beheerde gebied bestaat uit kuikenland (kuikenvelden, kruidenrijk grasland, plasdras en extensief beweid grasland) er is minimaal 1,4 hectare bereikbaar kuikenland per grutto-broedpaar aanwezig binnen een straal van 200 meter rond een nest. Van deze 1,4 hectare bestaat 0,7 hectare uit kruidenrijk grasland (= grasland dat ofwel al kruidenrijk is, of waar het beheer sterk gericht is op het bereiken van een grote kruidenrijkdom);
- Het landschap is open en vrij van verstoringen, beheerpercelen liggen buiten de invloedssfeer (minimaal 150 meter) van verstoringbronnen zoals windmolens en opgaande beplanting;
- Het terugbrengen van predatie als verliesoorzaak van legsels naar maximaal 30% van de weidevogelnesten.

Tureluur (foto Jan Stronks)

Aanvalsplan Grutto in Lierder- en Molenbroek

Specifiek voor het weidevogelgebied Lierder- en Molenbroek zal CMO in de loop van 2023 en 2024 haar ambitie formuleren, in afstemming met het gebied. Het Lierderbroek is één van de circa 35 gebieden in Nederland die kunnen profiteren van het 'Aanvalsplan Grutto' vanwege de grote kansen om grote populaties grutto's te behouden. Onze ambitie zal hier dan ook hoger liggen dan de overige weidevogelgebieden.

Kansen voor meer en zwaarder weidevogelbeheer die zich tijdens de voorintekening in 2022 al aandienen, zal CMO maximaal benutten voor beheerjaar 2023.

2.1.1 Open grasland – niet-kritische soorten

Specifiek voor de niet-kritische weidevogels zet CMO zich in voor de kuikenoverleving van **kievit** en **scholekster**. Dit vertaalt zich naar de volgende doelen:

- De dichtheid Kievit en Scholekster per 100 hectare blijft de komende beheerperiode binnen elk weidevogelgebied minimaal gelijk (halt aan de huidige achteruitgang). Voor de lange termijn (einde beheerperiode 2029-2034) is het doel de dichtheid met minimaal 10% te laten toenemen;
- Minimaal 50% van de broedparen Kievit op bouwland worden bediend met beheermaatregelen die de kuikenoverleving bevorderen;
- Het terugbrengen van predatie als verliesoorzaak van legsels naar maximaal 30% van de weidevogelnesten.

Kievit en scholekster (foto's Jan Stronks)

2.2 Leefgebied open akker

Dit leefgebied richt zich op akkervogelbeheer. Daarbij zet CMO zich in voor de volgende doelen:

- Binnen leefgebied open akker zetten we de komende beheerperiode in op behoud van de huidige broedvogelstand van **patrijs, Kievit, gele kwikstaart en veldleeuwerik** t.o.v. van de situatie in 2016¹ (minimaal een halt aan de huidige achteruitgang). Voor de lange termijn is het doel een toename van minimaal 20%.
- Voor de patrijs willen we op de lange termijn minimaal 100 ha aaneengesloten gebied realiseren waarbinnen 7% van de oppervlakte bestaat uit een mozaïek van verschillende akkerpakketten, botanisch graslandbeheer en landschapselementen;
- Voor de gele kwikstaart en veldleeuwerik willen we op de lange termijn minimaal 250 ha aaneengesloten gebied realiseren waarbinnen 7% van de oppervlakte bestaat uit een mozaïek van verschillende akkerpakketten en botanisch graslandbeheer;
- In alle gebieden werken we samen met gebiedspartners op planmatige wijze aan het minimaliseren van de predatiedruk.

Doordat de omvang van het beheer in 2023 nog beperkt is, zal CMO dit beheer niet als een apart leefgebied opnemen in de gebiedsaanvraag. Leefgebieden met een kleine omvang in hectares, zorgen voor onevenredig grote risico's op administratief en financieel gebied. Beheer kan wel plaatsvinden volgens de voorwaarden bij leefgebied open akker, administratief en financieel neemt CMO deze echter mee onder leefgebied open grasland.

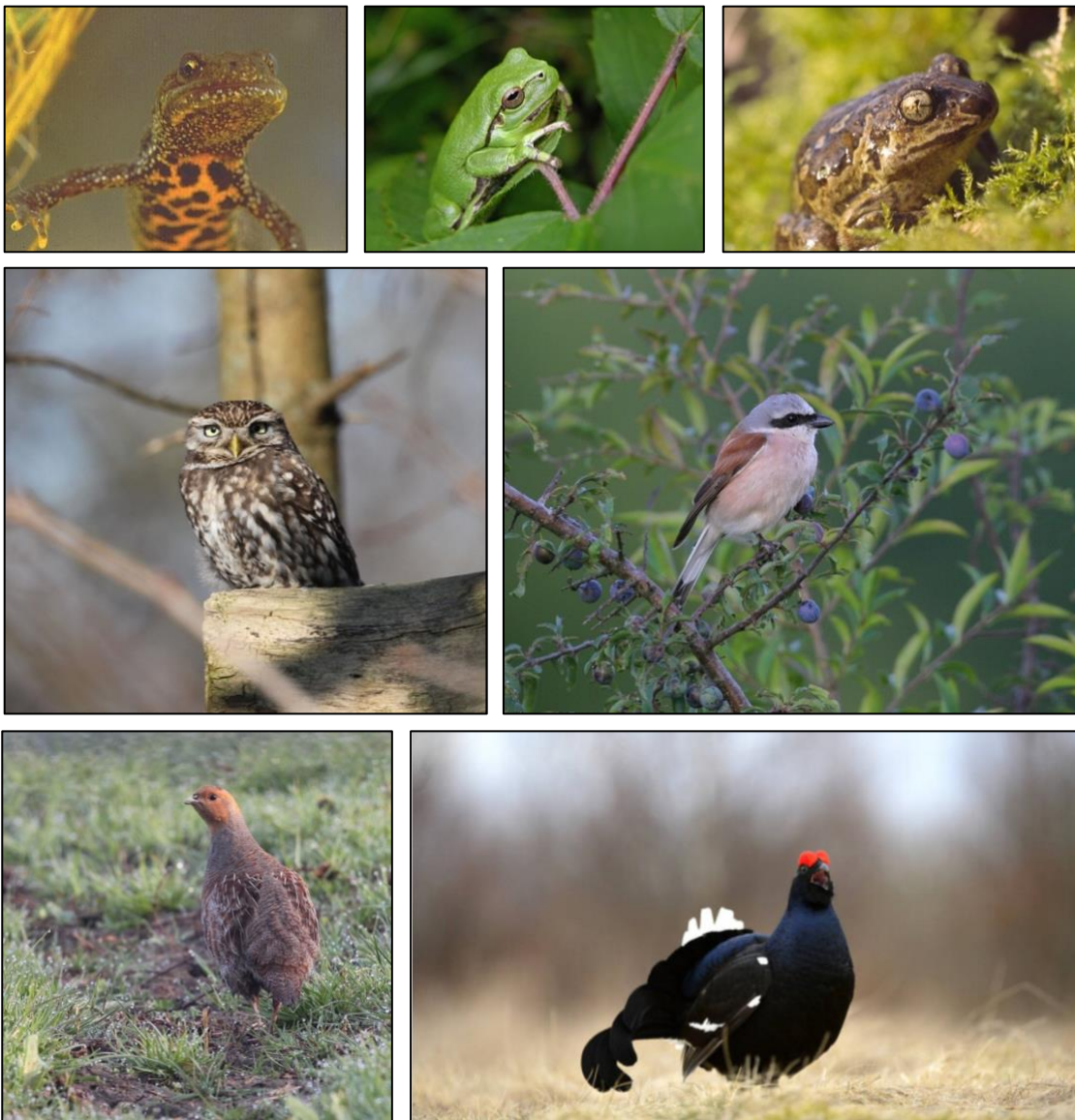
Patrijs, Kievit, veldleeuwerik en gele kwikstaart (foto's Jan Stronks).

¹ Monitoringsrapport Akker- en weidevogels in Noordoost-Overijssel, Ecogroen (2016).

2.3 Leefgebied dooradering

In leefgebied dooradering ligt de focus op soorten die gebruik maken van de netwerken van lijnvormige landschapselementen in combinatie met randenbeheer en botanisch waardevolle graslanden. Daarbij heeft CMO de volgende ambitie:

- Binnen de zoekgebieden voor amfibieën zijn alle poelen waarvan bekend is dat er **kamsalamander, boomkikker en knoflookpad** in voorkomt, onder beheer gebracht, evenals een deel van het direct aangrenzende landbiotoop;
- Alle bekende (actuele) voortplantingsbiotopen van de **steenuil** zijn onder beheer gebracht, evenals een deel van het nabijgelegen biotoop waar de steenuil zijn voedsel vindt;
- Kansrijke locaties voor de **patrijs** onder beheer brengen;
- Realisatie van ca. 20 hectare foerageergebied voor het **korhoen**, ten westen van de Sallandse Heuvelrug;
- Instandhouding van graslandpercelen met een hoge botanische kwaliteit;
- Kwaliteitsverbetering van percelen met een matige en beperkte botanische kwaliteit (waarbij de **Grauwe klauwier** als gidsoort geldt voor de mogelijkheden in beheer).

Kamsalamander, boomkikker, knoflookpad, steenuil, grauwe klauwier, patrijs (foto's Jan Stronks) en korhoen (foto SURZet, nl.depositphotos.com).

2.4 Categorie water en klimaat

Binnen Categorie Water en Klimaat ligt de focus op water- en klimaatdoelen, waarbij Klimaat een nieuw onderdeel vormt binnen het ANLb.

2.4.1 Water

De huidige beheermaatregelen in Categorie Water bestaan uit:

- Randenbeheer langs watergangen (akker- en graslandranden) met als doel het verbeteren van de waterkwaliteit;
- Bodemverbetering op bouwland met als doel het verhogen van het organische stofgehalte.

Op dit moment zijn er ontwikkelingen rondom het GLB (conditionaliteit en eco-regeling) en het 7^e Actieplan Nitraat die grote invloed hebben op de mogelijkheden van ANLb in 2023. De onduidelijkheden leiden er toe dat CMO de volgende doelen heeft gesteld:

- Het verlengen van het huidige beheer in Categorie Water indien de deelnemers dat willen, indien dit mogelijk is zonder administratieve en/of financiële risico's voor CMO;
- Actieve inzet op het uitbreiden van waterbeheermaatregelen per 1-1-2024.

2.4.2 Klimaat

Klimaatbeheermaatregelen zijn nieuw in het ANLb. Ook hier zijn maatregelen die raakvlakken hebben met het GLB en het 7e Actieplan Nitraat. CMO kiest er nadrukkelijk voor om in 2023 nog niet te starten met Categorie Klimaat, maar zich actief in te zetten om dit (in samenwerking met de waterschappen) per 1-1-2024 wél te realiseren.

2.5 Prioritering

Het collectief kiest ervoor om, overeenkomstig het Openstellingsbesluit van de provincie, het grootste deel van het beschikbare budget in te zetten voor versterking van leefgebied dooradering.

Het beschikbare budget voor leefgebied open grasland wordt als volgt verdeeld:

- 10% van het budget wordt gereserveerd voor akkervogelbeheer binnen leefgebied open akker;
- Het overgebleven budget is beschikbaar voor weidevogelbeheer:
 - Minimaal 85% voor 'kritische soorten' (focus op grutto, tureluur en wulp).
 - Maximaal 15% voor 'niet-kritische soorten' (focus Kievit en scholekster).

Als niet al het budget voor weidevogelbeheer is benut, en er wel meer animo is voor akkervogelbeheer, hoort CMO het akkervogelbudget op boven de reservering van 10%.

3. Beheerstrategie weidevogels

De beheerstrategie geeft aan hoe we de natuurdoelen voor de weidevogels in leefgebied open grasland willen realiseren. Deze beheerstrategie is opgesplitst in vier onderdelen:

- Welke aanpak CMO hanteert voor de kritische en niet-kritische weidevogels;
- Welke beheerpakketten we als collectief beschikbaar stellen voor het weidevogelbeheer;
- Welke voorwaarden voor deelname gelden voor (potentiële) deelnemers als zij weidevogelbeheer willen uitvoeren;
- Welke prioritering we hanteren wanneer het animo voor beheer het beschikbare budget voor dit leefgebied overstijgt.

3.1 Strategie in een notendop

Binnen leefgebied Open grasland heeft provincie Overijssel elf weidevogelgebieden begrensd (zie bijlage 2). CMO heeft deze gebieden geclassificeerd in drie groepen: goed, matig en onvoldoende. Dit onderscheid is gebaseerd op de volgende criteria:

1. Voorkomen van weidevogels (huidige dichtheden);
2. Draagvlak voor beheer (omvang huidige beheeroppervlak en -kwaliteit);
3. Draagvlak ondersteuning beheer (inzet vrijwilligers en predatiebestrijding).

Per weidevogelgebied verschillen ook de doelsoorten: er zijn gebieden waar het beheer gericht is op niet-kritische soorten (kievit en scholekster) en gebieden waar de focus ligt op kritische soorten (grutto, wulp en tureluur).

De classificatie van het weidevogelgebied samen met de doelsoorten waar het beheer zich op richt, bepalen samen de mogelijkheden voor het weidevogelbeheer.

Tabel 1. Classificatie van de weidevogelgebieden. De namen corresponderen met de kaart(viewer) in bijlage 2.

Weidevogelgebied	Classificatie	Doelsoorten
1. Lierder- en Molenbroek	Goed	Kritisch en niet-kritisch
2. Vroomshoop	Goed	Kritisch en niet-kritisch
3. Schanebroek	Goed	Kritisch en niet-kritisch
4. Hellendoornsche broek	Matig	Kritisch
5. Daarlerflier	Onvoldoende	Kritisch en niet-kritisch
6. Bekkenhaar	Onvoldoende	Kritisch en niet-kritisch
7. Veenschap	Matig	Kritisch en niet-kritisch
8. Dijkerhoek	Matig	Kritisch en niet-kritisch
9. Fliermaten	Matig	Kritisch
10. Rijssen	Onvoldoende	Niet-kritisch
11. Bolwerksweiden	Matig	Kritisch

Ongeacht de classificatie geldt voor zowel ‘goede’ als ‘matige’ weidevogelgebieden dat de mogelijkheden voor het afsluiten van weidevogelbeheer op een specifiek perceel afhankelijk zijn of er daadwerkelijk weidevogels voorkomen.

3.1.1 Classificatie goed

We beschouwen drie van de elf weidevogelgebieden als ‘goed’: Lierder- en Molenbroek, Vroomshoop en Schanebroek.

- Beheercontracten zijn mogelijk met een duur van maximaal 6 jaar, korter kan;
- CMO stuurt erop dat het weidevogelbeheer in deze gebieden per 1-1-2023 voldoet aan het benodigde mozaïek voor weidevogels:
 - Kritische soorten (grutto, tureluur en wulp): grasland met een rustperiode, plasdras, (ontwikkeling) kruidenrijk grasland en extensieve beweiding.
 - Niet-kritische soorten (kievit en scholekster): uitgestelde bewerkingen op bouwland, kievitstroken, plasdras en extensieve beweiding.

Voor het Lierder- en Molenbroek hanteren we een specifieke aanpak. Dit gebied is één van de circa 35 gebieden in Nederland die kunnen profiteren van het ‘Aanvalsplan Grutto’ vanwege de grote kansen om grote populaties grutto’s te behouden. Samen met het gebied werkt CMO in 2022 een aanpak uit, deze zullen we bij actualisatie van deze beheerstrategie voor 2024 en verder opnemen.

3.1.2 Classificatie matig

We beschouwen vijf van de elf weidevogelgebieden als ‘matig’: Hellendoornsche broek, Veenschap, Dijkerhoek, Fliermaten en Bolwerksweiden.

- Alle weidevogel beheerpakketten zijn in principe mogelijk
- Beheercontracten zijn mogelijk met een duur van maximaal 3 jaar, korter kan. Halverwege de beheerperiode, in 2025, maken we in deze gebieden op basis van dichtheden weidevogels de balans op:
 - Toename aan weidevogels: voortzetting voor de resterende 3 jaar is mogelijk;
 - De aantallen weidevogels zijn gelijk gebleven: CMO maakt een afweging of voortzetting mogelijk is (o.a. op basis van aanpassingen in het beheer: is te verwachten dat de aantallen de resterende 3 jaar dan wel toenemen?);
 - Is er verdere achteruitgang geconstateerd: het ANLb stopt.
- CMO stuurt erop dat het weidevogelbeheer in deze gebieden per 1-1-2023 voldoet aan het benodigde geclusterde mozaïek voor weidevogels:
 - Kritische soorten (grutto, tureluur en wulp): grasland met een rustperiode, plasdras, (ontwikkeling) kruidenrijk grasland en extensieve beweiding.
 - Niet-kritische soorten (kievit en scholekster): uitgestelde bewerkingen op bouwland, kievitstroken, plasdras en extensieve beweiding.

Als de grondgebruikers in het gebied samen niet tot invulling van het benodigde beheer-mozaïek komen, stopt het ANLb in deze gebieden. Zonder verbetering van het beheer zullen de dichtheden per definitie verder afnemen, waardoor verder investering van het budget in deze gebieden niet zinvol is.

3.1.3 Classificatie onvoldoende

We beschouwen drie van de elf weidevogelgebieden als ‘onvoldoende’: Daarlerflier, Bekkenhaar en Rijssen.

- In deze gebieden vindt momenteel al (nagenoeg) geen weidevogelbeheer via het ANLb plaats. CMO gaat dit de komende beheerperiode ook niet opstarten;
- ANLb is in deze gebieden alleen mogelijk in de vorm van last minute beheer.

3.2 Strategie kritische weidevogelsoorten

- Onze inzet is gericht op het realiseren van een beheeremozaïek van grasland met rustperiode, plasdras, (ontwikkeling) kruidenrijk grasland en extensief beweide percelen. Dit willen we stimuleren via het bieden van een mozaïekvergoeding, welke we in 2023 gaan uitwerken zodat deze per 2024 kan worden ingevoerd.

Mozaïekvergoeding

De mozaïekvergoeding is feitelijk een toeslag die CMO aan deelnemers wil betalen voor het inpassen en uitvoeren van meerdere beheerpakketten die cruciaal zijn voor het verbeteren van het leefgebied voor weidevogels. Deze toeslag ontvangt een individuele deelnemer bovenop de beheervergoeding voor de afzonderlijke beheerpakketten in het beheercontract.

- De mogelijkheden voor het afsluiten van weidevogelbeheer op een specifiek perceel zijn altijd afhankelijk of er daadwerkelijk weidevogels voorkomen.
 - Bij het voorkomen van voldoende weidevogels is in principe het hele palet aan weidevogelpakketten beschikbaar;
 - Wanneer de aantallen (zeer) beperkt zijn, is in principe alleen last-minute beheer mogelijk, tenzij op en/of direct grenzend van het perceel een geheel beheeremozaïek aanwezig is (plasdras, (ontwikkeling) kruidenrijk grasland, rustperiode en extensieve beweiding, of bij grote aantallen Kievit: braakstrook voor Kievit en uitgestelde bewerkingen op bouwland), waardoor verwacht mag worden dat de aantallen weidevogels zullen gaan toenemen.

De gebiedscoördinator van het collectief bepaalt of een perceel in aanmerking komt voor deze uitzonderingen. Daarbij kan de gebiedscoördinator ook bepalen welke contractduur het meest passend is;

- We gaan het aandeel plasdras verhogen naar minimaal 1 hectare plasdras per 100 hectare (1%). Dit willen we realiseren door in gebieden waar het aandeel plasdras nog (ver) beneden het streefdoel zit, grondeigenaren op geschikte locaties actief te benaderen.

Tabel 2. Eindresultaten aandeel plasdras in beheerjaar 2022. De namen corresponderen met de kaart(viewer) in bijlage 2.

Weidevogelgebied	hectare	% plasdras per 100 ha	
		weidevogelgebied	weidevogelbeheer
1. Lierder- en Molenbroek	2,81	0,22%	0,83%
2. Vroomshoop	1,99	0,17%	9,14%
3. Schanerbroek	0,88	0,15%	0,60%

- Binnen elk weidevogelgebied zetten we actief in op voldoende kuikenland:
 - Minimaal 20 hectare kuikenland per 100 hectare (20%)
 - 1,4 hectare kuikenland per grutto-paar binnen een straal van 200 meter rond een nest, waarvan minimaal 0,7 hectare uit (ontwikkeling) kruidenrijk grasland bestaat
 In gebieden waar het aandeel kuikenland nog (ver) onder het gewenste aandeel kuikenland zit, gaat het collectief in overleg met de huidige deelnemers om tot aanpassing van het beheercontract te komen;

Tabel 3. Eindresultaten aandeel kuikenland in beheerjaar 2022. De namen corresponderen met de kaart(viewer) in bijlage 2.

Weidevogelgebied	hectare	% kuikenland per 100 ha	
		weidevogelgebied	weidevogelbeheer
1. Lierder- en Molenbroek	52,34	4,13%	15,50%
2. Vroomshoop	1,99	0,17%	9,14%
3. Schanerbroek	38,42	6,74%	26,41%

- Bij alle beheerpakketten met een rustperiode geldt de verplichting tot verlenging van de rustperiode op 50% van het perceel (met een maximum van 1 hectare) als er nog nesten en/of niet-vliegvlugge kuikens zijn. Doel hiervan is voorkomen dat het voorgaande beheer (onbedoeld) teniet wordt gedaan;

Doorwaadbaarheid van kruidenrijk grasland

Weidevogels hebben baat bij een goed kruidenrijk grasland én een uitgestelde maaidatum. Op sommige percelen gaat dat nog niet goed samen. De 'doorwaadbaarheid' van percelen is namelijk ook van belang: grasland waarin kuikens zich makkelijk kunnen bewegen.

Veel percelen voldoen wel aan de het vereiste aantal soorten, maar hebben nog een dusdanig hoge gewasproductie dat een te dicht en te zwaar gewas ontstaat als pas in juni voor het eerst wordt gemaaid. Op die percelen is alleen het beheerpakket Ontwikkeling kruidenrijk grasland mogelijk.

- Deze beheerperiode willen we een kwaliteitsslag maken in het kruidenrijk grasland. Het overgrote deel van alle percelen voldoet nog niet aan de benodigde kruidenrijkdom en doorwaadbaarheid. Uitgangspunt is dat op alle percelen het beheerpakket Ontwikkeling kruidenrijk grasland wordt afgesloten, met uitzondering van die enkele percelen waarbij deelnemer en CMO samen van mening zijn dat het perceel al geschikt is voor weidevogels. In het beheerpakket Ontwikkeling kruidenrijk grasland sturen we op verplicht eerder maaien in combinatie met kuikenstroken. Dit kan ook gelden op percelen waar voorheen het pakket Kruidenrijk grasland wel mogelijk was;
- Het aandeel legselbeheer is momenteel nog (veel) te hoog in vergelijking met het gewenste beheeremozaïek. Daarom is legselbeheer alleen mogelijk als bij een van de volgende situaties:
 - Het perceel met legselbeheer grenst direct aan minimaal 0,5 hectare (ontwikkeling) kruidenrijk grasland en/of 0,5 hectare plasdras en/of minimaal 1 hectare extensief beweid grasland, óf:
 - Als dit niet mogelijk is, dan geldt voor het pakket legselbeheer de verplichting dat wanneer er daadwerkelijk nesten worden gevonden, nestenclaves niet voldoende zijn, maar aansluitend een rustperiode moet worden afgesproken;
- We stimuleren last-minutebeheer o.b.v. monitoringsresultaten. Bij geplande werkzaamheden op het moment dat er nog kuikens aanwezig zijn, benadert CMO de deelnemer om de rustperiode te verlengen;
- CMO kiest voor een strategische inzet van het pakket ruige mest. CMO had de intentie om bemesting niet toe te staan op percelen waar de gewenste (open) gewasstructuur nog niet is bereikt. Dit had echter een ongewenst negatief effect op het draagvlak bij boeren om mee te doen aan weidevogelbeheer, waardoor dit voor 2023 niet is doorgevoerd. Ruige mest is mogelijk op meerdere weidevogelpakketten. Vanuit het ANLb stelt CMO daar echter alleen een beheervergoeding voor beschikbaar op percelen die voldoen aan kruidenrijk grasland;

- We dragen bij aan nauwe samenwerking tussen alle betrokken partijen: deelnemers, collectief, natuurbeheerders, vrijwillige weidevogelbeschermers, wildbeheereenheden en overheden. Dit doen we door in de komende beheerperiode in alle weidevogelgebieden jaarlijks tweemaal een bijeenkomst te organiseren met alle relevante partijen. Een startbijeenkomst voorafgaand aan het weidevogelseizoen, en een tweede bijeenkomst om de resultaten te bespreken en verbeterpunten voor het volgende seizoen te bepalen;
- Specifiek voor de Wulp zetten we in op het verspreid in het gebied realiseren van kruidenrijke randen van minimaal zes meter breed, die bij voorkeur een verbinding vormen naar percelen met geschikt kuikenland.

Voorbeeld van een weidevogelmozaïek (tekening Stichting Landschapsbeheer Gelderland, Ruud Borkes).

3.3 Strategie niet-kritische weidevogelsoorten

In de gebieden waar Kievit en Scholekster de doelsoorten zijn, is onze inzet gericht op het verhogen van de kuikenoverleving, met name op bouwland. Dit doen we via de volgende aanpak:

- We realiseren een beheermozaïek van uitgestelde bewerkingen op bouwland, braakstrook Kievit, plasdras en extensieve beweiding;
- We passen in principe alleen éénjarige beheercontracten toe, o.b.v. last-minute beheer. Uitzonderingen daarop zijn:
 - Het realiseren van een plasdras op een locatie waar meerdere jaren achtereen Kieviten in de nabijheid broeden;
 - Percelen waar meer dan 5 broedparen weidevogels zitten.
 Voor deze twee uitzonderingen zijn ook meerjarige contracten mogelijk. Onze gebiedscoördinator bepaalt welke contractduur het meest passend is;
- Jaarlijks beoordeelt CMO aan de hand van het aantal aanwezige broedparen met kuikens of nesten waar we last-minute beheer willen inzetten;

- Wanneer een kritische weidevogelsoort (grutto, tureluur, wulp, zomertaling, kraakeend of slobeend) broedt binnen het leefgebied voor niet-kritische soorten zetten we het beheerpakket Kuikenveld in als beheer.

3.4 Mogelijke beheerpakketten

Op basis van de uitgewerkte strategie zet het collectief de volgende beheerpakketten in:

Tabel 4. Mogelijke beheerpakketten per weidevogel.

Pakket	Grutto Tureluur Wulp	Kievit Schollekster
	Kritische soorten	Niet-kritische soorten
Grasland met rustperiode	+	+
Grasland met rustperiode en voorweiden	++	++
Kuikenveld	+	
Plasdras	++	++
Legselbeheer op grasland	+	+
(Ontwikkeling) Kruidenrijk grasland	++	
Extensief beweid grasland	++	++
Ruige mest	+	
Natuurvriendelijke oever	+	+
Uitgestelde bewerkingen op bouwland		++
Braakstrook Kievit		++
Predatieraster	+	
Chemievrij op bouwland		+

+ zinvol beheer

++ essentieel beheer

Voor al het weidevogelbeheer geldt: CMO heeft de mogelijkheid om hier op perceelsniveau van af te wijken afhankelijk van het voorkomen van weidevogels.

De bij de pakketten behorende voorschriften staan in een separaat overzicht beheerpakketten.

3.5 Voorwaarden deelname

Een potentiële deelnemer moet met zijn percelen voldoen aan de volgende voorwaarden, anders is deelname aan ANLb (voor specifieke weidevogelpakketten) niet mogelijk:

- Grasland met rustperiode tot 1 juli (pakket 1e) is alleen beschikbaar rondom plasdras percelen;
- Grasland met rustperiode is op percelen met Kieviten alleen beschikbaar in de varianten met voorweiden of een rustperiode van 15 maart tot 15 mei (pakket 1 v);
- Kuikenvelden (pakket 2) worden afgesloten met een oppervlakte van maximaal circa 1 hectare per broedpaar grutto, tureluur, wulp, zomertaling, kraakeend of slobeend;
- Plasdras (pakket 3) is alleen mogelijk als het grenst aan percelen met een rustperiode, (ontwikkeling) kruidenrijk grasland, braakstrook Kievit en/of percelen met extensieve beweiding;
- Legselbeheer op grasland (pakket 4) is alleen mogelijk bij een van de volgende situaties:
 - Het perceel met legselbeheer grenst direct aan kuikenland: 0,5 hectare plasdras en/of 0,5 hectare (ontwikkeling) kruidenrijk grasland en/of 1 hectare extensief beweid grasland, óf;

- Als het perceel met legselbeheer geen combinatie met de genoemde pakketten vormt, dan geldt de verplichting dat wanneer er daadwerkelijk nesten op het perceel met legselbeheer worden gevonden, nestenclaves niet voldoende zijn, maar aansluitend een rustperiode moet worden afgesproken;
- Het pakket kruidenrijk grasland (pakket 5) is alleen mogelijk op percelen waar de kruidenrijkdom en doorwaadbaarheid van al geschikt is. Op overige percelen is het ontwikkelpakket kruidenrijk grasland voor weidevogels aan de orde;
- Het pakket Braakstrook Kievit (pakket 45) kent ook een variant waar de rustperiode op 1 april (in plaats van 15 maart) start. Deze variant is alleen mogelijk op percelen die half maart nog te nat zijn om te kunnen bewerken;
- Lastminute-beheer ten behoeve van Kievit en Scholekster is alleen mogelijk op percelen waarbij een positief effect is te verwachten op minimaal 5 broedparen met kuikens. Dit is ter beoordeling aan de gebiedscoördinator van CMO;
- Bij het afsluiten van last-minute beheer bepaalt het collectief wanneer er gemaaid kan worden: dit betreft geen vaste datum, maar is afhankelijk van het moment waarop de kuikens vliegvlug zijn;
- Het afsluiten van weidevogelbeheer is alleen zinvol in open landschappen zonder schuilplekken voor predatoren. Wanneer deze er wel zijn (bv. opgaande begroeiing buiten het erf) kan CMO voorwaarden stellen aan het verwijderen hiervan, voorafgaand aan de ingangsdatum van het beheer.

3.6 Prioritering

Wanneer het animo voor deelname aan weidevogelbeheer het beschikbare budget binnen leefgebied Open grasland overstijgt, zal CMO keuzes moeten maken welk beheer gecontracteerd zal worden. Hierbij geldt de volgende prioritering:

1. Eerst op het niveau van gebieden:
 - Beheer binnen de Lierder- en Molenbroek krijgt prioriteit boven beheer in overige weidevogelgebieden;
 - Beheer voor kritische soorten (grutto, tureluur, wulp) krijgt prioriteit boven beheer voor niet-kritische soorten (Kievit, Scholekster);
 - Weidevogelgebieden met de classificatie 'goed' krijgen prioriteit boven de 'matige' weidevogelgebieden;
2. Dan op basis van omvang plasdras:
 - Plasdras beheer krijgt voorrang op ander beheer indien de gewenste 1% plasdras per 100 hectare nog niet is behaald;
 - Kwalitatief kuikenland (grasland dat geschikt is als opgroei habitat voor weidevogeljongen) krijgt voorrang op ander beheer indien de gewenste 1% plasdras per 100 hectare al wel is behaald. Concreet gaat het dan om: (ontwikkeling) kruidenrijk grasland en/of extensief beweid grasland;
3. En tot slot op basis van dichtheden:
 - Percelen met het hoogste aantal broedparen met kuikens krijgen voorrang; hier is de hoogste ecologische effectiviteit te verwachten.

4. Beheerstrategie akkervogels

De beheerstrategie geeft aan hoe we de natuurdoelen voor de akkervogels in leefgebied open akker willen realiseren. Deze beheerstrategie is opgesplitst in vier onderdelen:

1. Welke aanpak CMO hanteert voor de akkervogels in dit leefgebied;
2. Welke beheerpakketten we als collectief beschikbaar stellen voor akkervogelbeheer;
3. Welke voorwaarden voor deelname gelden voor (potentiële) deelnemers als zij akkervogelbeheer willen uitvoeren;
4. Welke prioritering we hanteren wanneer het animo voor beheer het beschikbare budget voor dit leefgebied overstijgt.

4.1 Strategie in een notendop

Binnen leefgebied Open akker heeft Provincie Overijssel vijf akkervogelgebieden begrensd. CMO heeft deze gebieden geclassificeerd in drie groepen: goed, matig en onvoldoende. Dit onderscheid is gebaseerd op de volgende criteria:

1. Voorkomen van akkervogels (dichtheden 2016 ²);
2. Draagvlak voor beheer (omvang huidige beheeroppervlak en -kwaliteit);
3. Draagvlak ondersteuning beheer (inzet vrijwilligers en predatiebestrijding).

Per akkervogelgebied verschillen ook de doelsoorten: er zijn gebieden waar het beheer gericht is op Kievit, gebieden met gele kwikstaart en veldleeuwerik en gebieden waar het om de patrijs gaat.

De classificatie van het akkervogelgebied samen met de doelsoorten waar het beheer zich op richt, bepalen samen de mogelijkheden voor het akkervogelbeheer.

Voor 2023 neemt CMO leefgebied Open akker niet als eigenstandig leefgebied op in de gebiedsaanvraag. De verwachting is dat de omvang van het beheer in dit stadium daarvoor nog te beperkt is. Wel hanteert het collectief de uitgangspunten zoals in dit hoofdstuk zijn beschreven.

Akkerbeheer is relatief nieuw binnen ons collectief. We willen deelnemers ondersteunen in hun beheer. Dit doen we door een combinatie van attentiemails (mailings op specifieke momenten in het jaar met aandachtspunten voor het beheer) en het organiseren van diverse 'flitsbijeenkomsten' in de akkergebieden. Dit zijn laagdrempelige korte veldbezoeken waarbij praktijksituaties in het akkerbeheer aan bod komen, zoals het maken van een vals zaaibed of randen die te maken hebben met ongewenste onkruidruk.

Tabel 5. Classificatie van de akkervogelgebieden. De namen corresponderen met de kaart(viewer) in bijlage 2.

Akkervogelgebied	Classificatie	Doelsoorten
1. De Krim Zuid	Onvoldoende	Gele kwikstaart en veldleeuwerik Kievit
2. Bergentheim - Kloosterhaar - Sibculo	Matig	Gele kwikstaart en veldleeuwerik Kievit
3. Vroomshoop	Goed	Kievit Patrijs
4. Westerhaar	Onvoldoende	n.v.t.
5. Bruinehaar	Onvoldoende	n.v.t.

² Monitoringsrapport Akker- en weidevogels in Noordoost-Overijssel, Ecogroen (2016).

4.1.1 Classificatie goed

We beschouwen één van de 5 akkervogelgebieden als ‘goed’: Vroomshoop. In 2021-2022 is hier een patrijzenproject uitgevoerd, waarbij een tiental grondgebruikers hebben meegedaan met in totaal een kleine 50 hectare aan beheer, maar met financiering buiten het ANLb. De dichtheden en de huidige omvang van beheer bieden goede aanknopingspunten voor verdere verbetering van het beheer voor de patrijs.

- Beheercontracten voor de patrijs zijn mogelijk met een duur van maximaal 6 jaar, korter kan. Beheer voor de kievit is alleen mogelijk met last minute (één-jarig) beheer, tenzij het percelen betreft waar jaarlijks grotere aantallen kieviten broeden én op aan elkaar grenzende percelen het gehele gewenste beheeremozaïek aanwezig is (zie ook paragraaf 4.4);
- CMO stuurt erop dat het akkervogelbeheer in dit gebied gaat voldoen aan het benodigde mozaïek voor akkervogels: nestgelegenheid, dekking en voldoende voedsel.

4.1.2 Classificatie matig

We beschouwen één van de 5 akkervogelgebieden als ‘matig’: Bergentheim – Kloosterhaar - Sibculo. In 2020-2022 is hier een akkervogel pilot uitgevoerd, waarbij zo’n 9 grondgebruikers op een kleine 10 hectare maatregelen hebben uitgevoerd, maar met financiering buiten het ANLb. De dichtheden van met name gele kwikstaart, veldleeuwerik en kievit zijn veelbelovend, het draagvlak om beheermaatregelen te nemen bleek in de pilot beperkt.

- Beheercontracten zijn mogelijk met een duur van maximaal 6 jaar, korter kan;
- CMO stuurt erop dat het akkervogelbeheer in dit gebied gaat voldoen aan het benodigde mozaïek voor akkervogels: nestgelegenheid, dekking en voldoende voedsel.

4.1.3 Classificatie onvoldoende

We beschouwen drie van de 5 akkervogelgebieden als ‘onvoldoende’: De Krim Zuid, Westerhaar en Bruinehaar. In alle drie gebieden vindt (nagenoeg) geen akkervogelbeheer plaats. In De Krim Zuid zijn, in tegenstelling tot Westerhaar en Bruinehaar, op enkele clusters van percelen wel interessante dichtheden akkervogels aanwezig (kievit en gele kwikstaart).

- Gezien het beperkte budget en een vertrekpunt dat hier (nagenoeg) geen akkervogelbeheer plaatsvindt, gaat CMO dit de komende beheerperiode ook niet opstarten, ANLb is hier niet mogelijk.

4.2 Strategie patrijs

Patrijzen blijven het hele jaar door in hetzelfde gebied. Een goede leefomgeving bevat dan ook alles dat een patrijs nodig heeft: nestgelegenheid, dekking en jaarrond voldoende voedsel.

- Beheer gericht op de patrijs ligt maximaal 500 meter uit elkaar. Dit is de dispersie afstand van de patrijs: als het biotoop geschikt is blijft deze soort binnen een straal van 500 meter. Dit betekent dat binnen 500 meter afstand beheer moet liggen dat zowel nestgelegenheid, dekking als jaarrond voldoende voedsel biedt;
- Bij akkerbeheer zetten we in op het inzaaien van kruidenrijke blokken in plaats van alleen randen om daarmee de kans op predatie te verminderen;
- Daarnaast is de insteek niet jaarlijks alle randen of blokken helemaal opnieuw in te zaaien. Dat voorkomt dat de patrijs in de periode van maart – juni geen dekking of voedsel kan vinden;
- Rouleren van kruidenrijke akkerranden is mogelijk, niet vaker dan om het jaar. Doel hiervan is het voorkomen van ongewenste onkruiden voor de deelnemer. De rand moet dan wel op

hetzelfde of aangrenzende perceel komen te liggen. Deelnemer en collectief stemmen dit samen af;

- CMO beoordeelt voorafgaand aan het afsluiten van een beheercontract voor grasland of percelen of randen voldoende kruidenrijk zijn om direct als botanisch hooiland te classificeren of dat er eerst ontwikkelingsbeheer nodig is;
- We dragen bij aan nauwe samenwerking tussen alle betrokken partijen: deelnemers, collectief, natuurbeheerders, vrijwillige weidevogelbeschermers, wildbeheereenheden en overheden via veldbijeenkomsten en informatiebijeenkomsten. Specifiek doel is hierbij het beperken van predatieverliezen en het opzetten van een goede beheermonitoring in de gebieden met afgesloten beheer.

4.3 Strategie veldleeuwerik en gele kwikstaart

We richten ons op beheer voor de veldleeuwerik. De gele kwikstaart zal meeprofiteren van maatregelen voor deze soort. Doel is om de veldleeuwerik gunstige voedselomstandigheden te bieden en de mogelijkheid om drie broedsels groot te brengen. Bij slechts één succesvol broedsel zal de populatie achteruit gaan, bij twee gelijk blijven en pas bij drie succesvolle broedsels in één jaar kan de populatie veldleeuweriken toenemen.

- We bieden nieuwe beheerpakketten aan en stimuleren de teelt van luzerne. Luzerne is een relatief 'veilig' gewas doordat dit te combineren is met een maai-interval die past bij de broedtijd van de veldleeuwerik. Daarnaast zorgt het vlinderbloemige gewas voor insecten;
- In de pakketten sturen we op een maai-interval vanaf 1 juni die langer is dan 6 weken, dit is de tijd die de veldleeuwerik nodig heeft om een broedsel groot te brengen;
- Specifiek voor de veldleeuwerik is ook een variant van beheerpakket Botanisch waardevol grasland gemaakt. Randenbeheer ten behoeve van deze doelsoorten is niet zinvol en daarom niet mogelijk;
- Het beheerpakket wintervoedselakker betreft maximaal 25% van het beheeroppervlak. Deze maatregel draagt relatief weinig bij aan de winteroverleving van de veldleeuwerik;
- Gedurende de beheerperiode willen we werken aan het opzetten aan een vrijwilligersstructuur in het akkervogelgebied Bergentheim – Kloosterhaar – Sibculo. In een ideale situatie vindt in het gebied monitoring plaats. Wanneer na de 2^e maaibeurt activiteit van de veldleeuwerik wordt gezien, kunnen vrijwilligers gericht percelen afzoeken met een drone, en kan CMO vervolgens op die (delen van) percelen waar de veldleeuwerik broedt, kuikenvelden afsluiten met een rustperiode die de 6 weken maai-interval overbrugt. Bij gebrek aan deze structuur is alleen het afsluiten van percelen met botanisch beheer mogelijk: een relatief dure maatregel.

4.4 Strategie Kievit

De focus van CMO ligt hier op het verhogen van de kuikenoverleving op bouwland, vergelijkbaar met de gebieden voor niet-kritische weidevogels in leefgebied open grasland.

- CMO zet in op een combinatie van de volgende maatregelen: uitgestelde bewerkingen op bouwland, kievitstroken, plasdras en extensieve beweiding;
- We passen alleen éénjarige beheercontracten toe, o.b.v. last-minute beheer. Uitzondering daarop is het realiseren van een plasdras of natuurvriendelijke oevers op een locatie waar meerdere jaren achtereen kieviten in de nabijheid broeden;
- Jaarlijks beoordeelt CMO aan de hand van het aantal aanwezige broedparen met kuikens of nesten waar we last-minute beheer willen inzetten.

4.5 Mogelijke beheerpakketten

Op basis van de uitgewerkte strategie zet CMO de volgende beheerpakketten in:

Tabel 6. Mogelijke beheerpakketten per doelsoorten in de akkervogelgebieden

Pakket	Vroomshoop	Vroomshoop	Bergtheim - Kloosterhaar - Sibculo
	Patrijs	Kievit	Veldleeuwerik Gele kwikstaart
Grasland met rustperiode 15 maart - 15 mei		+	
Grasland met rustperiode en voorweiden		++	
Kuikenvelden			+
(Greppel) plas-dras		++	
Extensief beweid grasland	+	++	+
Natuurvriendelijke oever		+	
Botanische graslandrand	+		
Botanisch weiland	+		
Grasland voor de veldleeuwerik			++
Winterstoppel	+		+
Wintervoedselakker	+		+
Kruidenrijke akker	+		+
Kruidenrijke akkerrand	++		++
Hakhoutbeheer	+		
Knip- en scheerheg 2-3 jaarlijks beheer	+		
Struweelhaag	+		
Struweelrand	+		
Uitgestelde bewerkingen bouwland		++	
Braakstrook kievit		++	
Luzerne voor de veldleeuwerik			++
Vogelvriendelijke teelt eiwitgewas (vroeg)			+
Vogelvriendelijke teelt eiwitgewas (laat)			+
Chemievrij	+	+	+

+ zinvol beheer

++ essentieel beheer

4.6 Voorwaarden deelname

Een potentiële deelnemer moet met zijn percelen voldoen aan de volgende voorwaarden, anders is deelname aan ANLb (voor specifieke pakketten) niet mogelijk:

- Voor alle pakketten: op de percelen zijn de afgelopen drie jaar géén lelies verbouwd, ook is lelieteelt niet toegestaan gedurende het beheercontract (voorwaarde uit het provinciaal Natuurbeheerplan). De toegepaste bestrijdingsmiddelen in de lelieteelt hebben een te grote invloed op het voedselaanbod voor de doelsoorten (insecten);
- Voor alle pakketten gericht op de patrijs (akkervogelgebied Vroomshoop): beheerpercelen liggen niet verder dan 500 meter uit elkaar.

4.7 Prioritering

Het akkervogelbeheer kent (in 2023) geen eigen leefgebied, maar maakt gebruik van het budget binnen leefgebied open grasland (weidevogelbeheer). Binnen het budget voor Open grasland is in de basis 10% gereserveerd voor akkervogelbeheer dat voldoet aan de voorwaarden uit deze beheerstrategie.

Wanneer het animo voor deelname aan akkervogelbeheer het gereserveerde budget overstijgt, zal CMO keuzes moeten maken welk beheer gecontracteerd zal worden. Hierbij geldt de volgende prioritering:

- Locaties met de grootste dichtheden aan akkervogels (op basis van het onderzoek van Ecogroen in 2016) krijgen voorrang; hier is de hoogste ecologische effectiviteit te verwachten;
- (Clusters van) beheer dat het volledige gewenste mozaïek voor akkervogels omvat (nestgelegenheid, dekking, en voldoende voedsel), krijgt prioriteit boven beheer dat slechts een deel hiervan ondersteunt.

Kruidenrijke akker (foto Joachim van der Valk).

5. Beheerstrategie botanisch grasland

De beheerstrategie geeft aan hoe we de natuurdoelen voor botanisch graslandbeheer in leefgebied dooradering willen realiseren. Deze beheerstrategie is opgesplitst in vier onderdelen:

1. Welke aanpak CMO hanteert voor botanisch grasland in dit leefgebied;
2. Welke beheerpakketten we als collectief beschikbaar stellen voor botanisch graslandbeheer;
3. Welke voorwaarden voor deelname gelden voor potentiële deelnemers als zij beheer willen uitvoeren;
4. Welke prioritering we hanteren wanneer het animo voor beheer het beschikbare budget voor dit leefgebied overstijgt.

5.1 Strategie

Binnen leefgebied dooradering zijn nog relatief grote oppervlakten aan vlakdekkend (veelal perceelsdekkend) botanisch beheer aanwezig. Ecogroen heeft in 2014 van provincie Overijssel de opdracht gekregen de huidige ANLb-percelen met vlakdekkend botanisch beheer te beoordelen op kruidenrijkdom. Dit onderzoek zal herhaald worden in 2023. Daarbij classificeert Ecogroen de botanische waarde van de bezochte percelen in drie groepen: hoog, matig of beperkt.

De classificatie van Ecogroen bepaalt voor een groot deel de mogelijkheden voor voortzetting van het botanisch beheer.

- Bestaand vlakdekkend botanisch beheer met een hoge kruidenrijkdom kan ongewijzigd mee in de nieuwe beheerperiode van het ANLb;
- Bestaand vlakdekkend botanisch beheer op percelen met een matige of beperkte kruidenrijkdom kan alleen in aangepaste vorm worden voortgezet;
- Bestaand randenbeheer kan in aangepaste vorm worden voortgezet;
- CMO sluit nieuw botanisch beheer alleen af in combinatie met specifieke landschapselementen (t.b.v. doelsoorten) en in principe alleen als randenbeheer.

Uitgangspunt is dat percelen met een hoge kruidenrijkdom per definitie voldoende bijdragen aan de natuurdoelen in leefgebied dooradering. Op percelen met een matige of beperkte kruidenrijkdom vragen we een kwaliteitsslag om het beheer voldoende bij te laten dragen aan de natuurdoelen in dit leefgebied.

Voor bestaand vlakdekkend beheer geldt in 2023 een uitzonderingsjaar

De provincie heeft Ecogroen in 2022 de opdracht verstrekt om de kruidenrijkdom te beoordelen van alle bestaande botanische percelen met vlakdekkend beheer. Helaas is daarbij abusievelijk verkeerde informatie gebruikt, waardoor niet de juiste percelen zijn beoordeeld. Dit betekent dat CMO alle bestaande beheercontracten voor vlakdekkend botanisch beheer met 1 jaar verlengt tot 31-12-2023. Op basis van een nieuwe, correcte, beoordeling gaan we in de zomer van 2023 alsnog met de betrokken deelnemers in gesprek over eventuele aanpassingen per 1-1-2024.

Bij de keuze om een kwaliteitsslag te vragen in het beheer, hoort ook ondersteuning vanuit het collectief aan de deelnemers. Dit doen we door een combinatie van attentiemails (mailings op specifieke momenten in het jaar met aandachtspunten voor het beheer) en een aanbod voor deelnemers per 2023, waarin ook graslandbeheer ruim aandacht krijgt.

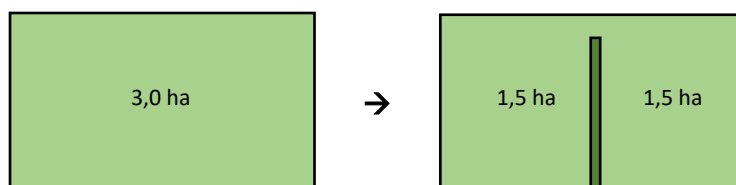
5.2 Mogelijke beheerpakketten bestaand botanisch beheer

De mogelijkheden voor voortzetting van bestaand botanisch beheer is afhankelijk van de beoordeling door Ecogroen in 2023 en of het om randenbeheer of vlakdekkend beheer gaat.

Tabel 7. Mogelijkheden voortzetting bestaand botanisch beheer.

Vlakdekkend of randen	Classificatie Ecogroen	Voorwaarden tot verlenging	Mogelijke pakketten
Vlakdekkend	Hoog	N.v.t.	13a Botanisch weiland
			13b Botanisch hooiland
			13d Botanische hooilandrand
			13h Botanisch hooiland - extra divers
	Matig	Optie 1 U deelt het perceel op in kleinere percelen van maximaal 1,5 ha groot, door de aanleg van struweelranden of andere landschapselementen Optie 2 1) Het beheer wijzigt naar randenbeheer met randen van minimaal 3 en maximaal 9 meter breed, én 2) U voldoet aan één van onderstaande opties: Optie A: De rand grenst aan een landschapselement <i>- alleen randenbeheer aan de noordzijde is niet mogelijk, minimaal de helft van de rand moet overwegend in de zon liggen</i> <i>- als het perceel aan 3 zijden aan een landschapselement grenst, dan is randenbeheer rondom het hele perceel mogelijk</i> Optie B: Het randenbeheer maakt onderdeel uit van een beheermozaïek voor doelsoorten (zie hoofdstuk 6)	13b.14.02 Ontwikkeling botanisch grasland - startbeheer
			13b.14.03 Ontwikkeling botanisch grasland - doorbreken dominantstadium
Beperkt	1) Het beheer wijzigt naar randenbeheer met randen van minimaal 3 en maximaal 9 meter breed, én 2) U voldoet aan één van onderstaande opties: Optie 1: De rand grenst aan een landschapselement <i>- alleen randenbeheer aan de noordzijde is niet mogelijk, minimaal de helft van de rand moet overwegend in de zon liggen</i> <i>- als het perceel aan 3 zijden aan een landschapselement grenst, dan is randenbeheer rondom het hele perceel mogelijk</i> Optie 2: Het randenbeheer maakt onderdeel uit van een beheermozaïek voor doelsoorten (zie hoofdstuk 6)	13b.14.02 Ontwikkeling botanisch grasland - startbeheer	
		13b.14.03 Ontwikkeling botanisch grasland - doorbreken dominantstadium	
Randen	N.v.t.	1) De rand is minimaal 3 en maximaal 9 meter breed, én 2) U voldoet aan één van onderstaande opties: Optie 1: De rand grenst aan een landschapselement <i>- alleen randenbeheer aan de noordzijde is niet mogelijk, minimaal de helft van de rand moet overwegend in de zon liggen</i> <i>- als het perceel aan 3 zijden aan een landschapselement grenst, dan is randenbeheer rondom het hele perceel mogelijk</i> Optie 2: Het randenbeheer maakt onderdeel uit van een beheermozaïek voor doelsoorten (zie hoofdstuk 6)	13b.14.02 Ontwikkeling botanisch grasland - startbeheer 13b.14.03 Ontwikkeling botanisch grasland - doorbreken dominantstadium 13d Botanische hooilandrand

Voortzetting van het beheer op vlakdekkende percelen met een classificatie matig is mogelijk als de percelen maximaal 1,5 hectare groot zijn. Percelen met een grotere oppervlakte moeten dusdanig doorsneden zijn door landschapselementen, struweelranden, etc. zodat elk deel uit niet meer dan 1,5 hectare bestaat. Als voorbeeld:

Graslandpercelen die omzoomd zijn door landschapselementen hebben een hogere biodiversiteitswaarde. Veel doelsoorten hebben baat bij de combinatie van kruidenrijke percelen en naastgelegen opgaande begroeiing. Simpel gezegd: doelsoorten van leefgebied dooradering hebben meer baat bij 2 percelen van elk 1,5 hectare, dan 1 perceel van 3 hectare.

Struweelrand die een groot perceel doorsnijdt (foto Jan Stronks).

5.3 Mogelijke beheerpakketten nieuw botanisch beheer

Tabel 8. Mogelijkheden afsluiten nieuw botanisch beheer.

Vlakdekkend of randen	Voorwaarden	Mogelijke pakketten
Vlakdekkend	Nieuw vlakdekkend beheer is niet toegestaan. Bij zeer hoge uitzondering kunnen percelen tot maximaal 0,5 ha onder beheer, mits: 1) Het perceel al zeer kruidenrijk is (minimaal 20 soorten per 25 m ²), én: 2) Het perceel een ontbrekende schakel vormt voor een volledig beheeremozaïek voor doelsoorten (zie hoofdstuk 6)	Bij hoge uitzondering: 13a Botanisch weiland Bij hoge uitzondering: 13b Botanisch hooiland Bij hoge uitzondering: 13h Botanisch hooiland - extra divers
Randen	1) De rand is minimaal 3 en maximaal 9 meter breed, én 2) De rand grenst aan een landschapselement, én - alleen randenbeheer aan de noordzijde is niet mogelijk, - minimaal de helft van de rand moet overwegend in de zon liggen - als het perceel aan 3 zijden aan een landschapselement grenst, dan is randenbeheer rondom het hele perceel mogelijk 3) Het randenbeheer maakt onderdeel uit van een beheeremozaïek voor doelsoorten (zie hoofdstuk 6)	13b.14.02 Ontwikkeling botanisch grasland - startbeheer 13b.14.03 Ontwikkeling botanisch grasland - doorbreken dominantstadium

5.4 Voorwaarden voor deelname

Een potentiële deelnemer moet met zijn percelen voldoen aan de volgende voorwaarden, anders is deelname aan ANLb (voor specifieke pakketten) niet mogelijk:

- Belangrijkste uitgangspunt bij de keuze voor een beheerpakket is of het perceel aan de vereiste soorten voldoet;

- Bestaande vlakdekkende botanische percelen zijn maximaal 1,5 hectare groot. Grotere oppervlakten moeten doorsneden zijn door struweelranden of overige landschapselementen die voldoen aan een ANLb-pakket. Uitzondering hierop zijn percelen die in 2023 door Ecogroen zijn beoordeeld met waarde 'hoog', deze kennen geen maximum;
- Op percelen of randen in een dominantstadium van gestreepte witbol is alleen het pakket Ontwikkeling botanisch grasland – doorbreken dominantstadium mogelijk;
- Randenbeheer is alleen mogelijk met een breedte van minimaal 3 en maximaal 9 meter. Daarbij moeten randen altijd grenzen aan een landschapselement en/of onderdeel uitmaken van een beheermozaïek voor doelsoorten.

5.6 Prioritering

Wanneer het animo voor deelname het beschikbare budget binnen leefgebied dooradering overstijgt, zal CMO keuzes moeten maken welk beheer gecontracteerd zal worden. Daarbij geldt de volgende prioritering:

1. Botanische beheerpercelen met een hoge botanische waarde (oordeel Ecogroen 2023) krijgen voorrang;
2. Al het andere botanische beheer wordt beoordeeld op basis van de prioritering in hoofdstuk 6 (in samenhang met het totale beheermozaïek voor doelsoorten in dooradering).

6. Beheerstrategie landschap

De beheerstrategie geeft aan hoe we de natuurdoelen in leefgebied dooradering willen realiseren via landschapsbeheer. Deze beheerstrategie is opgesplitst in vier onderdelen:

1. Welke aanpak CMO hanteert voor landschapselementen in dit leefgebied;
2. Welke beheerpakketten we als collectief beschikbaar stellen voor landschapsbeheer;
3. Welke voorwaarden voor deelname gelden voor (potentiële) deelnemers als zij beheer willen uitvoeren;
4. Welke prioritering we hanteren wanneer het animo voor beheer het beschikbare budget voor dit leefgebied overstijgt.

6.1 Strategie in een notendop

Verbetering van de leefomgeving voor specifieke doelsoorten heeft in dit leefgebied de eerste prioriteit. Deze aanpak is zinvol in gebieden waar de betreffende doelsoorten nog voorkomen. Voor CMO zijn dat de volgende soorten:

- Amfibieën: kamsalamander, boomkikker en knoflookpad
- Vogels: korhoen, patrijs, grauwe klauwier en steenuil

Al deze soorten hebben sterk verschillende behoeften aan hun leefomgeving. Wat alle soorten overeenkomstig hebben, is dat zij voor hun voortbestaan drie dingen nodig hebben:

1. Een plek die geschikt is voor voortplanting
2. Genoeg voedsel
3. Een plek waar ze kunnen schuilen.

Onze strategie is erop gericht voor elke doelsoort aan deze drie vereisten te voldoen. Dat betekent in de praktijk dat het afsluiten van een enkel landschapselement in de meeste gevallen niet voldoende is, maar een heel beheermozaïek nodig.

- Voor amfibieën en het korhoen richten we ons daarbij op specifieke kerngebieden: deze soorten komen met name of alleen in deze gebieden voor en hebben een beperkte dispersie afstand (de afstand een soort aflegt vanaf zijn leefgebied). Beheermaatregelen hebben daardoor het meeste effect door ze in te zetten in gebieden waar de soorten nu al voorkomen;
- Ook de patrijs heeft een beperkte dispersie afstand (500 meter). In leefgebied dooradering leggen we niet specifiek kerngebieden vast, maar zijn er mogelijkheden voor beheer als de patrijs daadwerkelijk in het gebied voorkomt en er draagvlak bij grondgebruikers is om te zorgen voor een geschikt beheermozaïek;
- Tot slot zijn er mogelijkheden voor beheer voor de steenuil en de (gidssoort) grauwe klauwier. Ook hier geldt dat er vooraf geen kerngebied is vastgesteld, maar beheer mogelijk is als aan een specifiek beheermozaïek kan worden voldaan. Beide soorten zijn in staat om grotere afstanden te overbruggen.
- Voor alle landschapselementen die periodiek groot onderhoud nodig hebben, geldt dat CMO de beheervergoeding niet volledig jaarlijks uitbetaald, maar met een eenmalige extra betaling nadat het onderhoud is uitgevoerd. CMO bepaalt op basis van een inventarisatie in het veld of het element de komende periode groot onderhoud nodig heeft, of dat jaarlijks instandhoudingsbeheer voldoende is. Doel hiervan is het bevorderen van het daadwerkelijk uitvoeren van periodiek onderhoud.

Onbekend maakt onbemind. Bij de keuze om gericht op doelsoorten beheer af te sluiten, hoort ook ondersteuning vanuit het collectief aan de deelnemers. Dit doen we door een combinatie van attentiemails (mailings op specifieke momenten in het jaar met aandachtspunten voor het beheer)

en een kennisaanbod voor deelnemers, waarin ook landschapsbeheer en soortenkennis ruim aandacht krijgt.

6.2 Strategie amfibieën

- Voor kamsalamander, boomkikker en knoflookpad zijn kerngebieden benoemd (zie bijlage 2): dit zijn gebieden rondom poelen waar de soort zich (in het recente verleden) heeft voortgeplant. Alleen in deze gebieden zetten we in op beheermaatregelen voor deze doelsoorten;
- Daarbij brengen we niet alleen de poelen onder ANLb, maar ook het omliggende landbiotoop zodat de hele leefomgeving geschikt is / blijft;
- CMO beoordeelt voorafgaand aan het afsluiten van een beheercontract voor grasland of percelen of randen voldoende kruidenrijk zijn om direct als botanisch hooiland te classificeren of dat er eerst ontwikkelingsbeheer nodig is;
- Ondersteuning van grondeigenaren die poelen willen aanleggen binnen de zoekgebieden, door hen te helpen bij het bepalen van de optimale locatie op hun percelen en het vinden van financiering;
- CMO zorgt voor kennisverbetering bij deelnemers over poelbeheer gericht op de specifieke doelsoorten. Dat kan zijn via praktische poelencursussen in het veld, maar ook flyers en attentiemails (periodieke mailingen aan poeleigenaren met tips en adviezen over het beheer).

De optimale leefomgeving voor de boomkikker (foto Jan Stronks).

6.3 Strategie korhoen

De Sallandse Heuvelrug is het enige gebied in Nederland waar het korhoen nog voorkomt. De westzijde van de Sallandse Heuvelrug is begrensd voor het nemen van maatregelen binnen het ANLb.

- Binnen het kerngebied voor het korhoen (zie bijlage 2) zetten we in op beheermaatregelen die bijdragen aan de voedselvoorziening: extensieve akkers en kruidenrijke graslanden;

- CMO beoordeelt voorafgaand aan het afsluiten van een beheercontract voor grasland of percelen of randen voldoende kruidenrijk zijn om direct als botanisch hooiland te classificeren of dat er eerst ontwikkelingsbeheer nodig is;
- We dragen bij aan nauwe samenwerking tussen alle betrokken partijen: deelnemers, collectief, natuurbeheerders, wildbeheereenheden en overheden. Dit doen we door veldbijeenkomsten en/of informatiebijeenkomsten te organiseren. Specifiek doel is hierbij het beperken van predatieverliezen.

6.4 Strategie patrijs

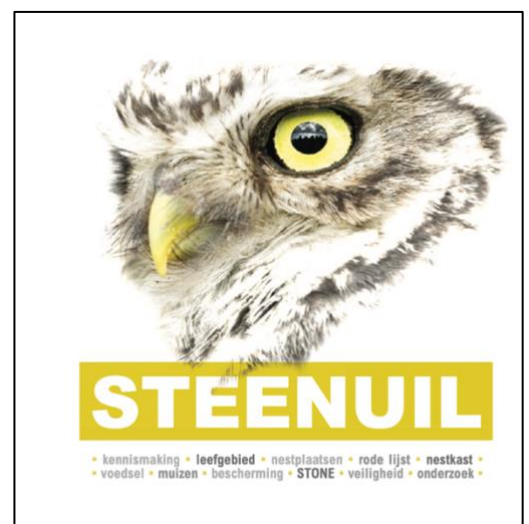
De patrijs is een soort van het (half) open agrarisch gebied, waarbij akkers het meest in trek zijn, vooral als deze worden afgewisseld met ruigtes, slootranden, wegbermen en opgaande beplanting zoals houtsingels en hagen.

- De strategie voor de patrijs is toegelicht in paragraaf 4.2 (leefgebied open akker).
- Specifiek voor leefgebied dooradering geldt voor de patrijs dat de mogelijkheden voor ANLb afhankelijk zijn van de combinatie:
 - Aanwezigheid patrijs: verspreidingsgegevens van lokale vogelwerkgroepen, eventueel aangevuld met gegevens van WBE's en/of Sovon, óf op aangeven van de grondgebruiker zelf dat de patrijs er voorkomt, én:
 - Draagvlak grondgebruiker voor mozaïekbeheer: binnen een afstand van 500 meter moet het beheer bijdragen aan voedsel, een plek om te nestelen en schuilgelegenheid.
- De komende beheerperiode zet CMO zich in voor het verkrijgen van goede verspreidingsgegevens van de patrijs in ons werkgebied. Daarbij is de wens samen te werken met WBE's en bestaande vrijwilligersgroepen. Op basis daarvan zullen gerichte beheerkeuzes voor de toekomst (na 2028) mogelijk zijn.

6.5 Strategie steenuil

Deze soort broedt in holten zoals holle bomen, maar ook in schuurtjes en nestkasten. Erven vormen dan ook een belangrijk onderdeel van het leefgebied.

- Voor de steenuil zijn vooraf geen kerngebieden benoemd. Uit [kaarten van Sovon](#) blijkt dat de steenuil breed verspreid is in het werkgebied van CMO;
- Onze strategie richt zich op het aanbieden van een beheeremozaïek. We zetten in op boomgaarden in combinatie met andere landschapselementen en beweiding, zodat niet alleen nestgelegenheid aanwezig is, maar ook voldoende voedsel;
- CMO beoordeelt voorafgaand aan het afsluiten van een beheercontract voor grasland of percelen of randen voldoende kruidenrijk zijn om direct als botanisch hooiland te classificeren of dat er eerst ontwikkelingsbeheer nodig is;
- Ter informatie en inspiratie sturen we deelnemers met een beheercontract voor boomgaarden de brochure Steenuil (STONE Steenuilenoverleg Nederland, 2021) toe. Deze is ook te downloaden op de website. Hierin staan maatregelen toegelicht die verder gaan dan wat via ANLb te organiseren is;
- De komende jaren willen we onze contacten met lokale steenuilenwerkgroepen verbeteren zodat we in samenwerking beheerafspraken kunnen maken met grondgebruikers op locaties met actuele broedplekken.

Brochure van Steenuilenoverleg Nederland

6.6 Strategie overige doelsoorten

Voor beheer dat niet direct te koppelen is aan het voorkomen van boomkikker, kamsalamander, knoflookpad, korhoen, patrijs of steenuil, is in sommige gevallen toch beheer mogelijk. Daarbij maken we een onderscheid tussen bestaand landschapsbeheer onder ANLb, of nieuw beheer na 2022.

- Voortzetting van bestaand landschapsbeheer is altijd mogelijk mits het landschapselement grenst aan één van onderstaande opties:
 - randenbeheer (grasland- of akkerrand)
 - het beheerpakket struweelrand
 - vlakdekkend grasland- of akkerbeheer
- Als het gaat om nieuw landschapsbeheer, dat niet te koppelen is aan het voorkomen van eerder genoemde doelsoorten in leefgebied Dooradering, dan is beheer alleen mogelijk wanneer er een totaal beheermozaïek wordt gerealiseerd. Dat wil zeggen: een combinatie van met elkaar in verbinding staande landschapselementen grenzend aan kruidenrijke akker(randen) of botanisch (randen)beheer en bij voorkeur struweelranden, van in totaal minimaal 3 hectare. We laten ons daarbij (losjes) inspireren door gidssoort Grauwe klauwier.

Grauwe klauwier

De grauwe klauwier is een hele zeldzame broedvogel. Het is belangrijk voor deze soort is dat er in de periode mei- juli voldoende grote insecten beschikbaar en bejaagbaar zijn. Dat maakt de soort ook zo kritisch: er moet een heel gevarieerd landschap aanwezig zijn om hieraan te kunnen voldoen. Hoe kleinschaliger en afwisselender een gebied is, hoe beter: gemaaide en ongemaaide stukken kruidenrijk gras, vrij liggende (braam) struiken, poelen, bloeiende akkerranden, etc.

Een broedende grauwe klauwier is en blijft voorlopig een zeldzaamheid. We hebben niet de illusie dat met voornoemd beheer overal een optimaal leefgebied voor de grauwe klauwier ontstaat. Het doel is dan ook niet direct om deze zeldzame broedvogel aan te trekken. Maar door te zorgen dat een leefgebied zo veel mogelijk voldoet aan de eisen van deze kritische soort, zorgt dat er wel voor dat veel andere soorten van leefgebied dooradering daarvan profiteren. Denk aan soorten als de grasmus, patrijs, steenuil, gekraagde roodstaart, kamsalamander, boomkikker, etc.

Voorbeeld van een beheermozaïek voor de grauwe klauwier (foto Jan Stronks).

6.7 Mogelijke beheerpakketten

Op basis van de uitgewerkte strategie zet CMO de volgende beheerpakketten in:

Tabel 9. Mogelijke beheerpakketten in leefgebied dooradering.

Pakket	Kerngebied kamsalamander en boomkikker	Kerngebied knoflookpad	Kerngebied korhoen	Patrijs	Steenuil
Extensief beweid grasland			+	+	+
Poel	++	++			
Natuurvriendelijke oever	+	+			+
(Ontwikkeling) Botanisch grasland	+		+	+	+
(Basispakket) Botanisch hooiland (rand)	+		+	+	+
Botanisch weiland	+		+	+	+
Winterrstoppel			+	+	
Wintervoedselakker			+	+	
Kruidenrijke akker		+	+	+	+
Kruidenrijke akkerrand		+	+	++	+
Hakhoutbeheer	+			+	+
Knotbomen					+
Knip- en scheerheg				+	+
Struweelhaag	+			+	+
Struweelrand	+			+	+
Boomgaard					+
Hakhoutbosje	+				
Bosje	+				+
Chemie vrij op bouwland		+	+	+	+

+ zinvol beheer

++ essentieel beheer

* Akkerbeheer voor de knoflookpad mag naast graanteelt ook uit biologische teelt van asperges, courgette en pompoen bestaan, eventueel in wisselbouw met biologische aardappels. Dit is formeel niet toegestaan in de akkerpakketten, alleen staat CMO in deze situatie open voor een maatwerkoplossing in overleg met de grondgebruiker.

6.8 Voorwaarden voor deelname

Een potentiële deelnemer moet met zijn percelen voldoen aan de volgende voorwaarden, anders is deelname aan ANLb (voor specifieke pakketten) niet mogelijk:

6.8.1 Kamsalamander en boomkikker

- Het beheer is gelegen in een kerngebied voor deze doelsoorten (zie bijlage 2) of de aanwezigheid van de kamsalamander of boomkikker is vastgesteld;
- Poelen waar momenteel geen kamsalamanders of boomkikkers in voorkomen, kunnen alleen onder ANLb als ze in potentie geschikt zijn. Dat wil zeggen:
 - Het water is niet geheel beschaduwd, niet te diep en niet te voedselrijk
 - De poel is vrij van vis (vissen eten de eitjes en larven van amfibieën);
 - De poel ligt maximaal 200 meter van landbiotop (overige mogelijke beheerpakketten), zodat de soorten deze afstand kunnen overbruggen. Het is niet noodzakelijk dat het landbiotop onder ANLb ligt.
- Het landbiotop (overige mogelijke beheerpakketten buiten de poel) kan alleen onder beheer als dit maximaal 200 meter van een poel ligt.

6.8.2 Knoflookpad

- Het beheer is gelegen in een kerngebied voor deze doelsoort (zie bijlage 2) of de aanwezigheid van de knoflookpad is vastgesteld;
- Akkerpakketten kunnen als landbiotoop alleen onder beheer als dit maximaal 200 meter van een poel ligt.
- Akkerpakketten zijn alleen mogelijk op zandgrond: de knoflookpad heeft goed vergraafbare grond nodig;
- Akkerpakketten zijn alleen mogelijk op percelen waar het grondwaterpeil het hele jaar door op minimaal 50 centimeter onder het maaiveld staat; percelen met een hogere grondwaterstand zijn niet geschikt voor de knoflookpad die zich overdag en in de winter ingraaft.

6.8.3 Korhoen

- Het beheer is gelegen in het kerngebied voor deze doelsoort (zie bijlage 2);
- Beheerpercelen liggen maximaal 200 meter uit elkaar.

6.8.4 Patrijs

- Beheer voor de patrijs is alleen mogelijk bij een combinatie van de volgende 2 factoren:
 - Aanwezigheid patrijs: verspreidingsgegevens van lokale vogelwerkgroepen, WBE's en/of Sovon, óf op aangeven van de grondgebruiker zelf dat de patrijs er voorkomt;
 - Draagvlak grondgebruiker voor mozaïekbeheer: het beheer moet (binnen een afstand van 500 meter) een combinatie van voedsel- en nestgelegenheid omvatten;
- Binnen een onderlinge afstand van 500 meter moet het beheer bijdragen aan voedsel, een plek om te nestelen en schuilgelegenheid. Het is niet noodzakelijk dat al dit beheer onder ANLb ligt, maar het biotoop moet wel aanwezig zijn.

6.8.5 Steenuil

- Beheer voor de steenuil is alleen mogelijk wanneer een beheeremozaïek aanwezig is binnen een onderlinge afstand van 100 meter. Dat wil zeggen dat er nestgelegenheid moet zijn (een nestkast of natuurlijke holtes) en voldoende voedselgelegenheid;
- Buiten de boomgaard kan maximaal circa 1 hectare aan overig beheer afgesloten worden ten dienste van de steenuil;
- Het pakket boomgaard is alleen mogelijk als:
 - De steenuil er al voorkomt; of
 - Voldoende voedselgelegenheid aanwezig is binnen 100 meter van de boomgaard. Het gaat hierbij om een kruidenrijke akkerrand, takkenrillen, beweide grasland, etc. Het is niet noodzakelijk dat al dit beheer onder ANLb ligt, maar het biotoop moet wel aanwezig zijn;
- Als er in de boomgaard onder ANLb nog geen geschikte nestgelegenheid voor de steenuil aanwezig is (holtes), is de plaatsing van een steenuilenkast door de deelnemer verplicht;
- Nieuw botanisch beheer t.b.v. de steenuil is alleen mogelijk als randenbeheer.

6.8.6 Overige doelsoorten

- Als het door de grondgebruiker gewenste beheer niet direct te koppelen is aan het voorkomen van voornoemde doelsoorten, is landschapsbeheer alleen mogelijk indien:
 - Voorzetting bestaand landschapsbeheer: altijd mogelijk mits het landschapselement grenst aan randenbeheer (grasland- of akkerrand), struweelrand of vlakdekkend grasland- of akkerbeheer.
 - Nieuw landschapsbeheer: alleen mogelijk bij een combinatie van met elkaar in verbinding staande landschapselementen grenzend aan kruidenrijke akker(randen) of

botanisch (randen)beheer en bij voorkeur struweelranden, van in totaal minimaal 3 hectare.

6.9 Prioritering

Wanneer het animo voor deelname het beschikbare budget binnen leefgebied dooradering overstijgt, zal CMO keuzes moeten maken welk beheer gecontracteerd zal worden. Daarbij geldt de volgende prioritering:

1. Beheer voor boomkikker, kamsalamander en knoflookpad binnen de kerngebieden voor deze amfibieën krijgt de hoogste prioriteit;
2. Tweede prioriteit krijgt voortzetting van botanische beheerpercelen met een hoge botanische waarde (zonder aanvullend beheer voor specifieke doelsoorten);
3. Derde prioriteit krijgt beheer voor de steenuil, patrijs, korhoen en grauwe klauwier. Daarbij krijgt beheer met de grootste clustering en variatie in maatregelen voorrang.

Jonge boomkikker op boerenwormkruid (foto Jan Stronks).

7. Beheerstrategie water en klimaat

De beheerstrategie geeft aan hoe we de doelen voor categorie water en klimaat willen realiseren. Deze beheerstrategie is opgesplitst in vier onderdelen:

- Welke aanpak CMO hanteert voor het realiseren van de water- en klimaatdoelen in ons werkgebied;
- Welke beheerpakketten we als collectief beschikbaar stellen voor het realiseren van de water- en klimaatdoelen;
- Welke voorwaarden voor deelname gelden voor (potentiële) deelnemers als zij beheer willen uitvoeren;
- Welke prioritering we hanteren wanneer het animo voor beheer het beschikbare budget voor dit leefgebied overstijgt.

7.1 Strategie in een notendop

Op dit moment zijn er ontwikkelingen rondom het GLB (conditionaliteit en eco-regeling) en het 7e Actieplan Nitraat die grote invloed hebben op de mogelijkheden van ANLb.

Deze situatie leidt voor beheerjaar 2023 tot de volgende aanpak:

- Voortzetting van randenbeheer langs watergangen binnen Categorie Water is mogelijk via een éénjarig-contract ANLb (dit geldt voor zowel grasland als kruidenrijke akkerranden);
- Voortzetting van het beheerpakket bodemverbetering op grasland binnen Categorie Water is mogelijk via een éénjarig-contract ANLb, m.u.v. de oppervlakte die overlapt met een verplichte bufferstrook;
- Nieuwe contracten binnen Categorie Water zijn in 2023 niet mogelijk;
- Klimaatbeheermaatregelen zijn nieuw in het ANLb. Ook hier zijn maatregelen die raakvlakken hebben met het GLB en het 7e Actieplan Nitraat. CMO kiest ervoor om in 2023 nog niet te starten met Categorie Klimaat.

Het jaar 2023 zal in het teken staan van actieve inzet op:

- Het verlengen en uitbreiden van het beheer in Categorie Water (omvang en eventueel ook keuze in beheerpakketten) per 1-1-2024, passend bij de mogelijkheden die het GLB en het 7e Actieplan Nitraat bieden;
- Het ontwikkelen van een aanbod aan passende beheermaatregelen in Categorie Klimaat in samenwerking met de waterschappen, zodat dit beheer kan starten per 1-1-2024.

7.2 Mogelijke pakketten

Voorlopig is de inzet gericht op het voortzetten van het huidige beheer in Categorie Water indien de huidige deelnemers dat willen en dit beperkte / geen financiële risico's voor CMO met zich meebrengt. Dat betekent dat er in 2023 vijf beheerpakketten beschikbaar zijn:

- Botanische weiderand langs waterloop
- Botanische hooilandrand langs waterloop
- Kruidenrijke akkerrand langs waterloop (voorjaarsinzaai)
- Kruidenrijke akkerrand langs waterloop (najaarsinzaai)
- Bodemverbetering grasland met ruige mest

7.3 Voorwaarden deelname

- U heeft t/m 2022 ook deelgenomen aan Categorie Water met een randenbeheerpakket of een beheerpakket Bodemverbetering op grasland met ruige mest;
- U zet in 2023 hetzelfde pakket voort als u in 2022 had (wisselen van pakket is niet mogelijk);
- U houdt zich aan de randvoorwaarden en eisen vanuit het GLB en 7^e Actieplan Nitraat;
- Voor voortzetting van randenbeheer mag de rand overlappen met een verplichte bufferstrook vanuit het 7^e Actieplan Nitraat. U mag deze rand dan niet inzetten voor conditionaliteit GLMC8 (4% bouwland niet-productief laten).
- Voor voortzetting van het beheerpakket bodemverbetering mag de beheereenheid niet overlappen met een verplichte bufferstrook vanuit het 7^e Actieplan Nitraat / GLMC 4 of 10.

7.4 Prioritering

Het budget voor Categorie Water is hoger dan de beheervergoedingen als al het huidige beheer wordt voortgezet. Prioritering is daardoor niet aan de orde.

Bijlage 1 Natuurbeheerplan: provinciale doelen en kaders

Provincie Overijssel geeft haar beleidsdoelen en subsidiemogelijkheden voor de ontwikkeling en het beheer van natuur, agrarisch natuur en landschapselementen weer in een Natuurbeheerplan. Dit Natuurbeheerplan bestaat uit een tekstdeel met een beschrijving van doelen en kaders, en een bijbehorende kaart met een begrenzing waar welke subsidie mogelijk is.

Voor het Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer (ANLb) onderscheidt het Natuurbeheerplan zogenaamde leefgebieden. Binnen deze leefgebieden wordt gestreefd naar ofwel het behoud en verbeteren van de leefomgeving van specifieke soorten die van internationaal belang zijn ofwel het behalen van specifieke water- en/of klimaatdoelen.

Binnen het werkgebied van ons collectief zijn in het Natuurbeheerplan drie typen leefgebieden benoemd: Open Grasland, Open Akker, Dooradering, en daarnaast Categorie Water en Categorie Klimaat. Alleen in de gebieden die op de kaart van het Natuurbeheerplan zijn aangegeven (begrensd) is subsidie voor ANLb mogelijk. Deze begrenzing is in bijlage 2 weergegeven.

Leefgebied open grasland: weidevogels

Binnen het leefgebied open grasland worden twee beheertypen onderscheiden; open grasland kritische soorten en open grasland niet-kritische soorten. Het leefgebied open grasland bestaat uit open landschappen met overwegend grasland, waarvan een relevant deel uit vochtig en kruidenrijk grasland bestaat. In dit leefgebied ligt de focus op weidevogelbeheer.

Provinciale doelsoorten

Binnen het leefgebied voor kritische soorten wordt ingestoken op minimaal het behoud van de huidige stand van grutto, tureluur en wulp. Binnen open grasland niet-kritische soorten wordt in eerste instantie ingezet op het verhogen van de kuikenoverleving van de Kievit op bouwland (80% van de populatie broedt tegenwoordig op bouwland).

Doelsoorten uit het provinciale Natuurbeheerplan voor het leefgebied open grasland. De vetgedrukte soorten krijgen prioriteit in het provinciaal beleid.

Grutto	Kievit	Slobeend	Gele kwikstaart	Zwarte stern
Tureluur	Scholekster	Zomertaling	Veldleeuwerik	Purperreiger
Wulp	Watersnip	Graspieper	Kwartelkoning	Velduil

Streefdoelen

De provincie geeft in het Natuurbeheerplan de volgende streefdoelen voor kritische soorten aan:

- Streven naar minimaal het behoud van de huidige stand van grutto, tureluur en wulp;
- Minimaal 250 ha samenhangende oppervlakte waar beheerpakketten en maatregelen worden ingezet. Hierbinnen zijn geen voor weidevogelkuikens onoverkomelijke barrières aanwezig;
- Minimaal 1.4 ha (bereikbaar) kruidenrijk grasland als kuikenland per grutto broedpaar, waarvan minimaal 100 ha aaneengesloten kruidenrijk grasland;
- Clusters kuikenland zijn bij voorkeur minimaal 10 ha groot en liggen bij voorkeur maximaal 150 meter uit elkaar.

Voor het realiseren van de streefdoelen geeft het Natuurbeheerplan diverse richtlijnen.

Voor het Aanvalsplan Grutto worden extra middelen beschikbaar gesteld om grote gebieden (streven minimaal 1000 ha) te optimaliseren voor weidevogelbeheer primair gericht op de Grutto. Binnen het werkgebied van Collectief Midden Overijssel is het kerngebied Lierder- en Molenbroek hiervoor aangewezen.

Begrenzing leefgebied

Op de kaart van het provinciaal Natuurbeheerplan zijn de leefgebieden begrensd op basis van de volgende criteria:

- Open grasland kritische soorten: (recente) aanwezigheid van minimaal 10 broedparen van grutto per 100 ha óf minimaal 50 broedparen van de soorten grutto, tureluur, kievit en slobend samen per 100 ha.
- Open grasland niet-kritische soorten: (recente) aanwezigheid van minimaal 30 broedparen kievit en scholeksters samen per 100 ha.

In bijlage 2 zijn de gebieden zichtbaar gemaakt die door de provincie begrensd zijn voor leefgebied open grasland.

Leefgebied open akker: akkervogels

Het leefgebied open akker bestaat uit gebieden met overwegend akkers met gewassen als granen, aardappels of suikerbieten. In dit leefgebied ligt de focus op vogels die ofwel broeden op akkers of soorten die tijdens de trek of overwintering afhankelijk zijn van niet geoogste granen en zaden. Het Natuurbeheerplan geeft diverse richtlijnen voor (het afsluiten van) beheer voor akkervogels.

Provinciale doelsoorten

In onderstaand overzicht zijn de soorten van het leefgebied open akker opgenomen.

Doelsoorten uit het provinciale Natuurbeheerplan voor het leefgebied open akker.

Gele kwikstaart	Kievit	Kraanvogel
Veldleeuwerik	Scholekster	
Patrijs	Grauwe kiekendief	

Begrenzing leefgebied

De mogelijkheden voor open akkerbeheer zijn beperkt tot een gebied tussen De Krim en Gramsbergen en diverse gebieden rondom Vroomshoop.

In bijlage 2 zijn de gebieden zichtbaar gemaakt die door de provincie begrensd zijn voor leefgebied open grasland.

Leefgebied dooradering: botanisch grasland en landschapsbeheer

Het leefgebied dooradering bestaat uit netwerken van lijnvormige landschapselementen. Poelen die verspreid voorkomen horen ook bij dit leefgebied. In dit leefgebied ligt de focus op vogels en amfibieën die afhankelijk zijn van deze landschapselementen.

Provinciale doelsoorten

In onderstaand overzicht zijn de soorten van het leefgebied dooradering opgenomen.

Doelsoorten uit het provinciale Natuurbeheerplan voor het leefgebied dooradering. De vetgedrukte soorten krijgen prioriteit in het provinciaal beleid.

Patrijs	Gekraagde roodstaart	Steenuil	Vliegend hert	Rugstreeppad
Grauwe klauwier	Grote lijster	Groene specht	Poelkikker	
Korhoen	Ransuil	Torenvalk	Kamsalamander	
Geelgors	Spotvogel	Das	Boomkikker	
Kneu	Ringmus	Meervleermuis	Knoflookpad	

Streefdoelen

De provincie benoemt specifiek voor poelen de volgende streefdoelen:

- De potentieel aanwezige soorten komen na verloop van tijd duurzaam voor in het gebied;
- In het gebied ligt een dermate goed verbonden netwerk van poelen dat er sprake is van een duurzame populatie van de doelsoorten.

Tot slot geeft het Natuurbeheerplan diverse richtlijnen voor (het afsluiten van) beheer van landschapselementen en poelen.

Begrenzing leefgebied

Op de kaart van het provinciaal Natuurbeheerplan zijn de leefgebieden voor dooradering begrensd volgens een of meer van onderstaande criteria:

- Op hoofdlijnen: een bufferzone van 500 meter rondom het Nationaal Natuurnetwerk (NNN);
- Ligging in een verbindingszone;
- Ligging in een specifiek leefgebied voor de doelsoorten uit tabel 3;
- Daarnaast is ANLb ook mogelijk op drie locaties ten westen van de Sallandse Heuvelrug ten behoeve van de korhoen.

In bijlage 2 is de begrenzing van leefgebied dooradering weergegeven.

Categorie Water en Klimaat

In het werkgebied van CMO hebben waterschappen Drents Overijsselse Delta en Vechtstromen waterdoelen benoemd, inclusief randvoorwaarden en prioriteiten. Deze zijn opgenomen in het provinciale Natuurbeheerplan, niet als leefgebied voor doelsoorten maar als Categorie Water. Nieuw in het ANLb is de Categorie Klimaat, gericht op klimaatbeheermaatregelen die agrarisch grondgebruikers kunnen uitvoeren.

Doelen Water

De waterschappen willen via het ANLb graag werken aan:

- Bufferzones: kruidenrijke zones niet beweiden, periodiek maaien en het maaisel afvoeren;
- Verbeteren waterkwaliteit: periodiek maaien, maaisel afvoeren, onderhoud gericht op specifieke flora en fauna en eventuele herstelwerkzaamheden van natuurvriendelijke oevers van sloten, beken en watergangen;
- Waterberging: eventuele inrichtingsmaatregelen en het beschikbaar stellen van landbouwgrond voor waterberging;
- Vernatting: aanleg van boerenstuwtjes;
- Water vasthouden: peil gestuurde drainage.

Tot slot geeft het Natuurbeheerplan diverse criteria voor (het afsluiten van) contracten binnen Categorie Water, met name voor randenbeheer in het werkgebied van CMO.

Doelen Klimaat

De doelen voor categorie Klimaat zijn gesplitst in klimaatmitigatie (voorkomen) en klimaatadaptatie (aanpassen). Voor het werkgebied van CMO zijn de volgende doelen relevant:

Klimaatmitigatie

- Verhogen organische stofgehalte akkers
- Aanpassing gewaskeuze en teelttechniek

Klimaatadaptatie

- Meer water vasthouden in beekdalen en infiltratiegebieden
- Waterberging in beekdalen en laaggelegen gebieden

In het Natuurbeheerplan is een uitwerking gemaakt voor deze doelen en zijn diverse criteria benoemd voor de uitvoering.

Begrenzing

Categorie Water en Categorie Klimaat kennen eenzelfde zoekgebied. Deze is ruim begrensd op de kaart van het provinciaal Natuurbeheerplan (zie bijlage 2).

Prioritering

In het Natuurbeheerplan geeft de provincie de volgende prioritering binnen het agrarisch natuur- en landschapsbeheer:

1. De hoogste prioriteit ligt bij het weidevogelbeheer voor het in stand houden van Grutto, Tureluur en Wulp;
2. De tweede prioriteit ligt binnen leefgebied dooradering. Hier ligt de focus op Boomkikker, Knoflookpad en Kamsalamander;
3. Derde prioriteit heeft de versterking van de kwaliteit van landschapselementen in combinatie met de aanleg en beheer van ruigtestroken en bloemrijke randen, ten behoeve van de soorten voor leefgebied dooradering;
4. Vierde prioriteit is de ontwikkeling van akkerbeheer in het gebied van Vriezenveen-Hardenberg.

Bijlage 2 ANLb kaartviewer

Zie de ANLb kaartviewer op www.collectiefmiddenoverijssel.nl.

- Natuurbeheerplan: begrenzing leefgebied open grasland
- Natuurbeheerplan: begrenzing leefgebied open akkerland
- Natuurbeheerplan: begrenzing leefgebied dooradering
- Natuurbeheerplan: begrenzing categorie water
- Natuurbeheerplan: begrenzing categorie klimaat
- Kerngebied boomkikker, knoflookpad en kamsalamander
- Kerngebied korhoen